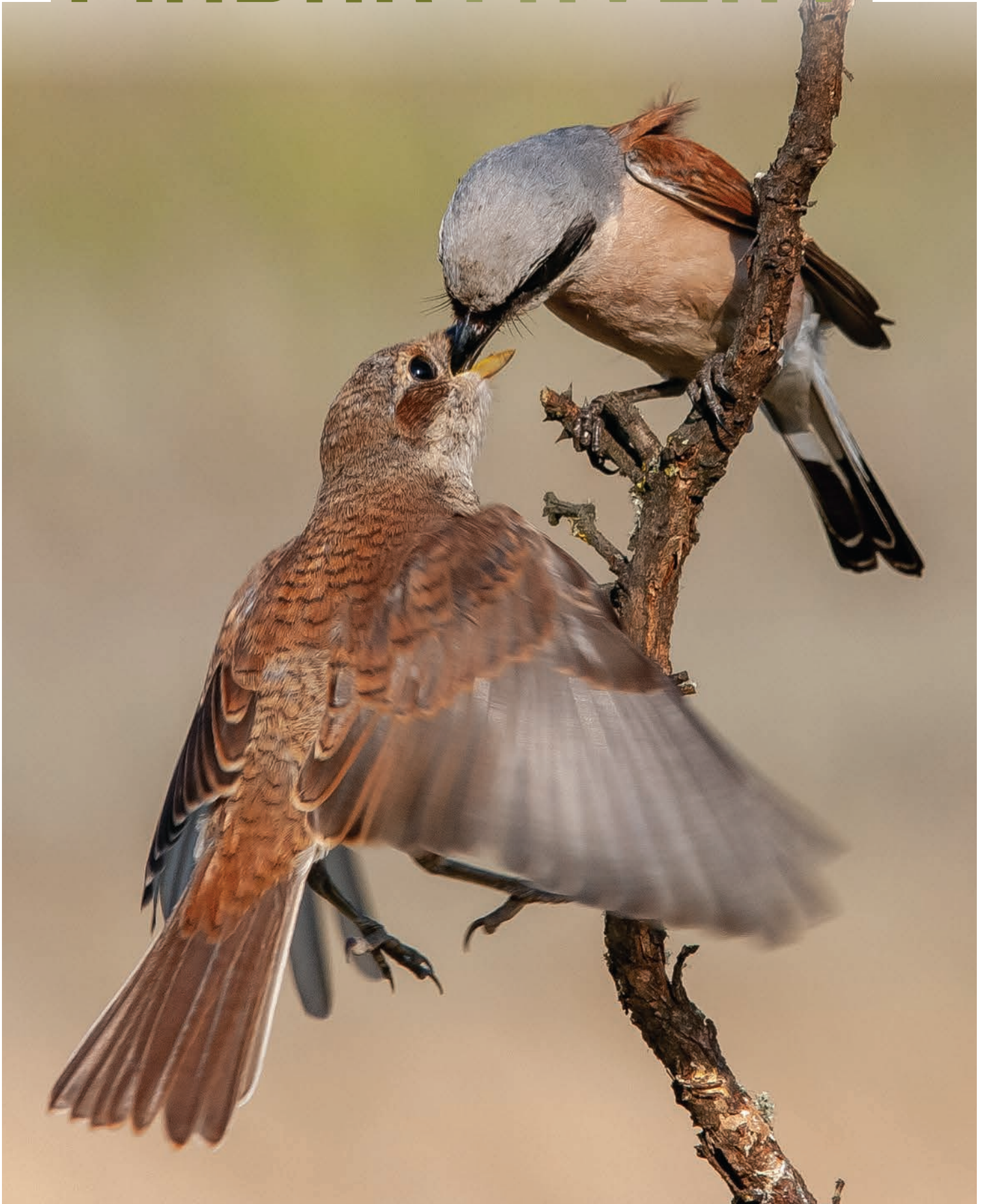

2020 nyár

MADÁRTÁVLAT

MADÁRGYŰRÜZÉS

4 Kolon-tavi Madárvárta és Madárgyűrűző Állomás

MADÁRTAN

8 A kerecsensólyom-fajmegőrzési program eredményei

12 Épületek, építmények fészkelő madarai I.

16 Harkályok – figyelemre méltóak és fontosak!

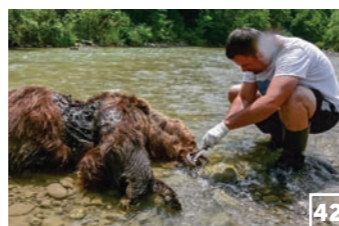
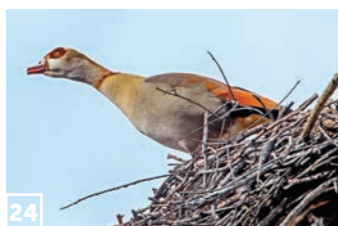

20 Vedlés az állatvilágban – sokvedlés, mint a tollvesztés egy különleges változata

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

24 Hírek, érdekességek

HÍREK

28 MME-hírek: 2020. január–március

FAUNISZTIKA

34 Érdekes madármegfigyelések

MADÁRGYŰRÜZÉS

36 Érdekes madármegkerülések

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

39 Érdekes madárfészkelések

BIRDLIFE

42 Montenegrói Madárvédelmi és -kutatói Központ

43 Csipogó

A MEGSZOKOTT KERÉKVÁGÁS?

Ülök a számítógép előtt a „home office”-ban. Persze ezzel nem vagyok egyedül. Az ország és a világ nagy része kiesett a megszokott kerékvágásból, és a koronavírus-járvány hatására megváltoztatta napi rutinját, családi és közösségi életét. Sokan várnak arra, hogy végre visszatérhessenek a rendes, jól megszokott életmódjukhoz, a „régiszerű kerékvágásba”, ami teljesen érthető.

Ez a válság sok mindenre felhívta a figyelmünket, jóra és rosszra egyaránt. Megmutatta, mennyire sérülékenyek vagyunk, hogy milyen veszélyeket rejt az az életmód, amelyet az elmúlt évtizedekben választottunk, hogy mihez vezethetnek átgondolatlan döntések. De jó felismerések is születtek. Ráébredtünk, hogy ha kell, képesek vagyunk gyorsan és drasztikusan változtatni az életmódunkon, képesek vagyunk összefogni, és odafigyelni embertársainkra. Ráébredtünk a tudomány értékére, az egészségügy kulcsfontosságú szerepére, arra, hogy jobban meg kell becsülnünk azokat, akik a közért dolgoznak. Ez a válság felhívta a figyelmet arra is, hogy mennyire fontos számunkra az egészséges és tiszta környezet, a működő ökoszisztémák, az egészséges és fenntartható módon termelt élelmiszer.

Azt gondolom, ez az időszak mindannyiunk számára nehéz, de egyben lehetőséget is ad arra, hogy átgondoljuk, mit is akarunk ezen a bolygón. Nemzetközi szervezetünkkel, partnereinkkel világszerte úgy gondoljuk, hogy ebből a válságból tapasztalatot kell merítenünk, és a jó felismeréseket megőriznünk a jövőnk érdekében. Ezért is kezdeményeztük április 22-én, a Föld napján az ENSZ főtthelyre intézett levélben, hogy az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata egy ponttal egészüljön ki. Az emberi jogokat bővítsük ki az egészséges környezethez való joggal, és ez a szimbolikus lépés, valamint a mögötte rejlő gondolat határozza meg a döntéseinket a jövőben.

Nyilvánvalóvá vált, hogy sok helyen a járvány által kikényszerített leállás a levegő- és vízminőség gyors javulását eredményezte, csökkent a természetre nehezedő nyomás, a természet visszalopózott olyan helyekre, ahonnan korábban kiszorítottuk. Ezek az örömteli jelek azonban csak rövid távú hatással kecsegtetnek, ha a korlátozások enyhülnek, és ha kétszeres lendülettel vetjük bele magunkat korábbi, környezetromboló életmódunkba, akkor ezen a válságon nem nyertünk semmit, csak veszítettünk.

Azt hiszem, bármennyire is vágyunk a megszokottra, nem szabad visszatérnünk a „régiszerű kerékvágásba”, hanem találnunk kell egy újat, egy jobbat, egy fenntarthatóbbat, amelyben megvalósulhat szervezetünk víziója: „Az MME olyan jövőért dolgozik, amelyben a társadalom harmonikusan él együtt a természettel, a biológiai sokféleség fenntartása mellett.”

Halmos Gergő
ügyvezető igazgató

MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXVII. évf. 2. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet „A madárbarát Magyarorszáért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004, Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018, Orbán Zoltán 2012

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Harangi István

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: fiókáját etető tövisszúró gébics (fotó: Koncz Tibor – birdphotography.hu)

Köszönjük a birdphotography.hu madár- és természetfotókkal nyújtott segítségét!

MADÁRGYŰRÜZŐ ÁLLOMÁSOK MAGYARORSZÁGON VI.

KOLON-TAVI

MADÁRVÁRTA ÉS MADÁRGYŰRÜZŐ ÁLLOMÁS

[ALAPÍTVÁ: 1999]

A madárvártát huszonkét éve, 1999-ben alapította a Kiskunsági Nemzeti Park. A Kolon-tó a Duna–Tisza köze legnagyobb édesvízi mocsara, ezért rendkívül fontos költő- és vonulóterület a nádashoz kötődő madarak tömege számára. A madárgyűrűző állomás életre hívásának fő célja a költő és vonuló madarak monitorozása és bemutató madárgyűrűzéseken keresztül a térségben élő fiatalok, érdeklődők szemléletformálása volt. A több mint két évtizede működő állomást a Kiskunsági Madárvédelmi Egyesület üzemelteti, és tevékenységei az alábbi fő területekre terjednek ki.

ACTIO HUNGARICA TÁBOR

A madárvártán az „élet” a tél elmúltával már korán, általában március folyamán beindul. Ebben az időszakban a tavaszi madárvonulás és a folyamatosan érkező költő állomány nyomon követése a cél. Ilyenkor állítjuk fel a Kolon-tavat kelet-nyugati irányban átszelő alsó-matyói töltésen a hálósort, mely 1600 méteres hosszával Európa leghosszabb egybefüggő hálófelülete. A vizsgálatokat kéthetente végezzük a tó teljes keresztmetszetén, így július elejére, a kutatási sorozat végére pontos képet kapunk az adott év költő állományainak alakulásáról.

Ezt követően július 10-től tizenöt napon keresztül minden hajnalban folyamatosan jelöljük a madarakat a teljes hálósoron. Ez a kutatás igen jelentős szervezési munkát igényel, és nagyszámú önkéntes segítő bevonásával végezzük. Ebben

a rövid időszakban gyűrűzzük meg a legtöbb madarat a Kolon-tavon, az első napokban ez akár a napi hét-kilencszáz példányt is elérheti. A vizsgálat célja, hogy a tó nádi énekesmadarainak költési sikerét megállapítsuk. Július 25-e után a hálósor egy részét lebontjuk, és az első 600 méteres szakaszon folytatjuk a munkát, hogy az ebben az időszakban kezdődő kóborlást és őszi madárvonulást nyomon követhessük.

A Kolon-tavi Madárvártán évente 9–13 ezer madárra kerül jelölőgyűrű és három-négyezer visszafogást regisztrálunk. A hosszú távú kutatás eredményeképpen a standard adatsorok révén képet kaphatunk a nádi énekesmadarak állományainak változásáról, a madarak túlélési sikeréről, a Kolon-tó fajösszetételéről és a madárvonulásban betöltött szerepéről.

A tudományos vagy éppen természetvédelmi szempontból fontos vizsgálatok eredményei mellett természetesen egyéb madártani érdekességekről is beszámolhattunk az elmúlt évtizedekben. Az őszi vonulási időszakban hazánkban elsőként itt került kézre a ritka európai kóborló barna fűzike, de a ritkaságok közül gyűrűztünk már vastagcsőrű fűzিকét, rozsdás nádiposztát, berki nádiposztát és a Mediterráneumban fészkelő berki posztát is. A különleges ritkaságok mellett a tájegységre nem jellemző vagy csak ritkán hálóba kerülő fajok is színesítik a madárvárta gyűrűzéseit. Ilyen például a Kolon-tó nádasában nyáron fogott keresztcsőrűcsapat vagy az őszi vonulás során hálóba került nagy sárszalonka.

- ↑ Reggeli hálóellenőrzés madarai a vászonszákokban
- ← Kora tavasz egy vizes éven a hálósornál
- ↓ Gyűrűzés a Nagytófogás alatt, a középső hálózszakaszon

FEHÉRGÓLYA-GYŰRÜZÉS (GÓLYA ROAD SHOW)

A nádi énekesmadarak vizsgálata mellett minden évben meggyűrűzzük a Kolon-tó körüli települések fehérgólya-fiókáit. Ezt az eseményt korábban meghirdetjük, ezzel lehetőséget adva az érdeklődőknek a gólyákkal való „találkozásra” és a gyűrűzés megtekintésére is. A program nagyon népszerű a helyi iskolák, óvodák körében. Ilyenkor alkalom nyílik a gólyafészkek takarítására is, mert tapasztalataink alapján sajnos sok esetben visznek a madarak a fészkekbe az emberek által felelőtlenül eldobált, számukra veszélyes hulladékot (bálamadzag, műanyag szatyor stb.). Bár a fehér gólyák vonulási útvonala, szokásai már jól ismertek a tudomány előtt, a gyűrűzési tevékenységet a mai napig fontosnak tartjuk, hiszen a klímaváltozással egyidejűleg a vonuló madaraink stratégiai is változhatnak, aminek nyomon követése nélkülözhetetlen természetvédelmi feladat. A munka során az érdeklődő lakossággal történő beszélgetések folytatása pedig a szemléletformálás fontos része.

Lappantyú

LAPPANTYÚKUTATÁS

Egy másik kiemelt kutatásunk a lappantyúgyűrűzési program. A várta szomszédságában lévő Bikatorok homokbuckáiban és ültetett fenyveseiben kijelölt mintaterületen minden év májusában kezdjük meg a lappantyúk jelölését, majd júliustól egy standard hálóállásban folytatjuk ezt a munkát egészen szeptember végéig. Hazánkban legnagyobb számban a Kiskunság homokterületein él ez a ritka és rejtett életmódú, különleges madarunk, melynek európai állománya csökkenő tendenciát mutat, ezért a kutatása fontos természetvédelmi feladat. A program megkezdése óta közel ezer példányt jelöltünk meg a területen, melyből eddig külföldi megkerülésről sajnos nincs tudomásunk. Helyben azonban az évek során számos esetben fogtunk vissza korábban gyűrűzött egyedeket, ezáltal a legidősebb ismert korú madár adata is a madárvártához kapcsolódik, melyet több mint hat évvel a gyűrűzést követően fogtunk vissza ugyanott.

Lappantyúgyűrűzés (az alsó kép közepén a cikk szerzője és a madárvárta alapítója Németh Ákos látható)

Fotók: Németh Ákos és madárvárta archívum

Gyűrűzött darázsolyó fényképezése elengedés előtt (a kép előterében a befogást végző Kalocsa Béla)

FÜLEMÜLESITKE-KUTATÁSI PROGRAM

A Kolon-tavi Madárvárta címermadara a fülemülesitke, melyet az Európai Unió, mint kiemelt természeti értéket, Natura 2000-es jelölőfajként tart számon. Ennek a tíz gramm körüli apró énekesmadárnak egyik legnagyobb Kárpát-medencei állománya a Kolon-tó nádasában fészkel, így a faj kutatása és védelme, állományának monitorozása kiemelt feladatot jelent számunkra. Ezért a madárvártán végzett vizsgálatokon túl a nemzetközi vonuló- és telelőhely-kutatás koordinálását is felvállaltuk. Ennek keretén belül az elmúlt másfél évtizedben negyvenöt expedíciót szerveztünk a Balkán-félszigetre és a mediterrán térségbe. Ezek az expedíciók talán a madárvárta legismertebb programjai. Évente ötven-nyolcvan önkéntes vesz benne részt az ország minden területéről és gyűrűzőállomásairól. Ennek a csapatmunkának köszönhetően közel kilencezer fülemülesitkét gyűrűztünk meg a vonuló- és telelőterületeiken, eközben több száz olyan példányt fogtunk vissza, amely költési időszakban a Kárpát-medencében kapott jelölőgyűrűt. Munkánk eredményeképp ma már sokkal jobban ismerjük ennek a különleges nádi-poszátának a vonulási és telelési viselkedését.

KÖRNYEZETI NEVELÉS, SZEMLELETFORMÁLÁS

Az ökológiai, gyakorlati természetvédelmi szakmai program mellett a madárvárta nyitva áll az érdeklődők számára is. Előre egyeztetett időpontokban osztályok, csoportok fogadására is van lehetőségünk. Évente több száz fiatal, iskolások és óvodások vesznek részt programjainkon. A látogatók legnagyobb része április és június között érkezik hozzánk. A bemutatógyűrűzés megtekintése után rövid sétával elérhető a közeli kilátótorony és egy néhány éve élőhely-rekonstrukció keretén belül kialakított többbektáros, tündérrózsákkal borított nyílt vízterület is. A csoportok mellett természetesen egyéni látogatókat, családokat, érdeklődő fiatalokat is szívesen fogadunk. Lehetőséget biztosítunk a természetszerető középiskolások számára a kötelező közösségi munka madárvártán való elvégzéséhez is.

Fülemülesitke fotózása

UTÁNPÓTLÁS-NEVELÉS

A madárgyűrűzési munka egyik legnagyobb kihívása a megfelelő létszámú és szaktudású önkéntesbázis létrehozása és a jövő madárgyűrűző generációinak kinevelése. A Kolon-tavi Madárvárta évek óta ad otthont az MME Bács-Kiskun Megyei Helyi Csoport több évtizedes múltú visszatekintő utánpótlástáborának. Kalocsa Béla vezetésével minden év július első hetében húsz-harminc fiatal érkezik a madárvárra. Itt a hagyományos tábori függőhálózás mellett részt vehetnek a fiatalok ragadozómadár-gyűrűzéseken és az esti lappantyúzásokban is. A táborban részt vevő fiatalok egy része az elkövetkező hetekben visszatér az állomásra, hatalmas segítséget nyújtva ezzel a július 10-én induló táborban.

Egy ilyen nagyszabású és évtizedeken átívelő kutatási program természetesen nem képzelhető el önkéntesek segítségével, támogatása nélkül. Ennek legnagyobb részét a madárvártán kialakult közösség tagjai végzik, de egy-egy nagyobb feladat végrehajtásához az ország minden pontjáról érkeznek madarászok a Kolon-tóhoz. Az állomás munkáját a Kolon-tavi Madárvárta nevű Facebook-oldalunkon bárki nyomom követheti.

Németh Ákos

A KERECSENSÓLYOM- FAJMEGŐRZÉSI PROGRAM EREDMÉNYEI

A kerecsensólyom ősidők óta ismert madárfaj. Egy 8. században megjelent perzsa solymáskönyv szerzője részletesen leírja a fajt, ami alapján biztosra vehető, hogy a kerecsensólymot már korábban is megkülönböztetett figyelemben részesítették. A magyarok honfoglalás előtti utolsó etelközi szálláshelyén előforduló kerecsensólymokkal kapcsolatban a *Képes krónikában* olvashatunk egy figyelemre méltó írást.

„In montibus enim deserti memorati cristallus invenitur, grifones nidum parant, avesque legisfalk, que Hungarice kerecheth appellantur, pullos procreare dignoscuntur.”

„Ama pusztaság hegyeiben pedig kristály található, griffek fészkelnek ott, és ott költik ki fiókáikat a legisfalk madarak, melyeket magyarul kerecsennek hívnak.”

ELTERJEDÉS, ALFAJOK

Először 1567-ben jelent meg a francia Guillaume Tardif *La Fauconnerie* című műve, amelyben három kerecsensólyom-alfajt említ. A 20. században előfordult, hogy hat elfogadott alfaja is volt, sőt korábban egyes orosz ornitológusok több mint egy tucat alfajra tettek javaslatot. Napjainkban négy elfogadott alfaja van: a *Falco cherrug cherrug* elterjedési területe Ausztria keleti részétől a Kelet-európai-síkságon, illetve Kis-Ázsián és Iránon át Közép-Szibéria déli részéig tart; a *F. ch. milvipes* a Tien-santól és az Altajtól Kelet-Kínáig fordul elő, a *F. ch. coatesi* a Kaszpi-tengertől keletre eső sztyeppéken, míg a *F. ch. hendersoni* az Altaj és Tibet között él. A legújabb – magyar-orosz együttműködésben végzett – genetikai kutatások alapján azonban a közeljövőben valószínűleg gyökeresen változni fog a faj taxonómiai helyzete.

ÉLETMÓDJA

A kerecsensólyom korán kezd költeni. Az időjárás függvényében február közepén már nászrepülhetnek, március közepén pedig az első fészkaljat is lerakhatják. A fiatalok 42–47 nap után, általában június elején repülnek ki a fészkekből. A jeladóval követett fiatal példányok adataiból és a terepi megfigyelésekből tudjuk, hogy ezután még további másfél-két hónapig a szülői revírben maradnak, ahol az öreg sólymok vadászni tanítják őket. Az önállóvá válás után a kelet-európai kerecsennek elsősorban az alföldi területeken kóborolnak, majd október–december között egy részük Dél-Európába vagy

↑ Öreg tojó kerecsensólyom
← Párzó kerecsensólymok (fotók: Bagyura János)

Észak-Afrikába vonul telelni. A tojók ritkán már másodéves, a hímek két-három éves korukban állhatnak párba. A párok életük végéig összetartanak. A költő párok általában egész évben a fészkelőterületükön tartózkodnak, de télen táplálékhiány esetén kedvezőbb élőhelyet keresnek. Kerecsensólyommal a monitoringadatok és a jeladós nyomkövetővel felszerelt példányok adatai alapján elsősorban a Duna–Tisza közén és a tiszántúli, nagy kiterjedésű mezőgazdasági területeken találkozhatunk.

A KÖZÉP-EURÓPAI ÉS A HAZAI ÁLLOMÁNY VÁLTOZÁSA

A gyűrűzési és a jeladós nyomkövetésből származó adatok alapján a Közép-Európában élő kerecsensólymokat (ez gyakorlatilag a Kárpát-medencei állomány) egy populációnak kell tekinteni, amelynek a magját a hazai állomány képezi. 1980-ban, a kerecsensólyom-monitoring indulásakor összesen legfeljebb harminc párba becsültük a hazai állományt, amelyből mindössze tizenhárom pár volt ismert. A környező országok közül akkor csak Szlovákiában és Szerbiában volt egy-két ismert pár. A védelmi program eredményeként kezdett emelkedni a magyarországi költő párok száma, ami azután később hozzájárult, illetve az alapját képezte a szomszédos országokban lezajlott állománynövekedésnek. A Kárpát-medencei kerecsensólyom-állomány emelkedéséhez jelentős mértékben járult hozzá, hogy a sikeres költések érdekében az

1977–2007 közötti időszakban összesen százkettyő fészket órészét szerveztük meg – ezekből a fészkekből összesen 238 fiatal repült ki.

2019-ben a közép-európai állományt 271–302 párra becsültük (lásd a táblázatot).

Ország	Állomány nagyság (párok száma)
Magyarország	152–168
Ausztria (Alsó-Ausztria és Burgenland)	48
Románia (Partium)	31
Szlovákia	23
Szerbia	10–15
Csehország	6–12
Horvátország	1–5
Ukrajna (Kárpátalja)	nincs adat
Lengyelország (déli része)	0 (korábban költött 1-2 pár)
Németország (déli része)	0 (korábban 1 pár volt ismert)

Szlovéniában nem ismerünk fészkelő párt, és az élőhely adott-ságokat tekintve valószínűleg nem is fészkel. Kárpátalján (Ukrajna) sem ismerünk fészkelő párt, azonban komolyabb, nagyobb területet lefedő felmérés sem történt még. Ugyanakkor itt – Szlovéniától eltérően – potenciális fészkelőterületről van szó a faj számára alkalmas élőhelyekkel és közeli (Magyarország) ismert állománnyal, ezért néhány pár fészkelése feltételezhető. Az elmúlt két évtizedből még néhány pár költéséről van tudomásunk Dél-Németországból és Dél-Lengyelországból.

A több évtizedes természetvédelmi munka egyik eredménye az egész ország területére kiterjedő rendszeres monitoringtevékenység, amelynek köszönhetően évről évre pontos adatokkal rendelkezünk a hazai állományról és annak költési sikeréről. 2019-ben 152 fészket foglalt kerecsensólyompárt és 347 kirepülés előtt álló fiatal figyeltünk meg. A jeladós madaraknak köszönhetően megismert territórium méret, valamint a hazai élőhelyek minősége és az egyéb környezeti tényezők alapján, továbbá figyelembe véve a faj számára hazánkban alkalmas élőhelyek kiterjedését, nagyon durva becsléssel a magyar állomány 184–194 párra tehető, amely nagyságrendileg megegyezik a terepi megfigyelésekből összeálló monitoringadatok alapján becsült állomány nagysággal. Összességében 2019-ben a közép-európai állomány kismértékben emelkedett, a hazai állomány pedig stagnált. A keleti elterjedési területeken különböző okok miatt csökken az állománya.

Az állományértékelésnél mindig figyelembe kell venni, hogy egy adott térségben a költő párok száma a táplálkozási és a fészkelési lehetőségek függvényében alakul. A fiatal kerecsensólymok kirepülésüket követően hatalmas térségben kóborolnak, de ivarérett korukban (néhány kivétellel) visszatérnek a Kárpát-medencébe, és a számukra legkedvezőbb élőhelyeken igyekeznek fészket foglalni. Többnyire a kirepülési helyük közelében próbálnak saját revírt kialakítani, de amennyiben ez valamiért – például az élőhely kedvezőtlen irányú változása miatt – nem lehetséges, akkor távolabb, más területeken próbálnak költeni. Számos olyan adatot ismerünk, amely ezt alátámasztja. Az elmúlt években Nyugat-Romániában (Partium) és Ausztriában emelkedett a kerecsensólyom-állomány, Szlovákiában pedig kismértékben csökkent. Az előbbi két helyen az elmúlt években jelentős számú fészkelő párt helyeztek ki, olyan jó minőségű, táplálékban gazdag élőhelyekre, ahol korábban nem vagy csak elenyésző számú fészkelés

Kerecsensólyom tojásos fészkalja

Kerecsensólyom különböző korú fiókái (fotók: Bagyura János)

lehetőség volt. Vagyis, mivel a kerecsennek más sólyomfélékhez hasonlóan nem épít fészket, megtelepedését szinte bizonyosan a fészkek hiánya jelentette. A szlovákiai állománycsökkenésnek valószínűleg valamilyen kedvezőtlen környezeti változás van a háttérben, de annak pontos oka még nem ismert. Az elmúlt évtizedekben hazai viszonylatban is megfigyelhetőek voltak az állományban hasonló területi átrendeződések. A hegylábi legelőkön élő ürgék eltűnésével a korábban évtizedeken át aktív hegyvidéki kerecsensólyom-revirek 2006-ra

Fiatal kerecsensólyom (fotó: Bagyura János)

A MAVIR segítségével műfészek kihelyezése (fotó: Bagyura János)

A cikk szerzője, Bagyura János szirti sas fészében költő kerecsensólyom fiókájával (fotó: Tóth Imre)

kiüresedtek, az állomány teljesen lehúzódtott az alföldi jellegű területekre. Az elmúlt évtizedben a Borsodi-Mezőségben, a Hefesi-síkon és a Jászságban csökkent, az ország délkeleti részén pedig emelkedett a fészkelő párok száma. A területi „átrendeződéseket” jellemzően a táplálékinálat alakítja, amely szorosan összefügg a mezőgazdasági termelési módszerek változásával. A közép-európai kerecsensólyom állományváltozásaihoz hasonló folyamatok a keleti populációknál is megfigyelhetők voltak.

TÁPLÁLÉKVIZSGÁLATI EREDMÉNYEK

2015–2018 között negyvenkét kerecsensólyom-fészekhez hatvanhét alkalommal helyeztünk ki vadkamerát, amelyek segítségével 3603 zsákmányállatot határoztunk meg. Közülük az ürge és a mezei hörcsög 1-1%-ban, a mezei nyúl 10%-ban, a mezei pocok 6%-ban, a galamb 23%-ban, a seregély 17%-ban, illetve egyéb fajok 7%-ban fordultak elő (a zsákmányállatok 35%-a nem volt meghatározható). Összehasonlításképpen, az 1986–1991 közötti vizsgálati időszakban a galamb 52%-ban, az ürge pedig 27%-ban volt jelen a kerecsensólymok táplálékában. Az eltérő módszer miatt ugyan a kapott eredményeket nem lehet egységesen kezelni és egy az egyben összehasonlítani, az azonban jól látszik, hogy a galamb és főleg az ürge aránya jelentősen csökkent, ami kedvezőtlenül hat a kerecsensólyom-állományra, és részben felelős a korábban említett területi átrendeződésért.

Vadkamerával megfigyelt kerecsensólyom-fészek (fotók: Bagyura János)

Síkvidéki élőhelyen kihelyezett mesterséges fészek

VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

A kerecsensólymok számára veszélyeztető tényezők a számára alkalmas élőhelyek és a zsákmányállatok (elsősorban az ürge és a hörcsög) mennyiségének csökkenése, a mérgezés, a vezetékkel való ütközés, a lelövés, a közvetlen emberi zavarás. Az egyik legsúlyosabb pusztulási ok azonban a közepesfeszültségű szabadlégvezetékek tartóoszlopaira ülő kerecsensólymokat érő áramütés. Vonulásuk során számos fiatal példányt fognak be solymászati célra Észak-Afrikában, ami szintén jelentős veszteségnek tekinthető az állomány szempontjából.

A MESTERSÉGES FÉSZKEK JELENTŐSÉGE

Mint azt fent említettük, az elérhető táplálék mellett a fészkelőhelyek megléte is limitáló tényező a saját fészket nem építő kerecsensólyom megtelepedése szempontjából. Költésre elsősorban más ragadozó madarak vagy varjúfélék elhagyott fészkeit foglalják el, amelyek költési időben esetenként leszakadnak. Ennek megelőzése érdekében kifejlesztettünk egy speciális mesterséges fészkelőládát, amelyet a sólymok szívesen elfoglalnak. Ezek alkalmazásának köszönhetően olyan, egyébként számukra kedvező élőhelyekkel rendelkező tájegységeken is megtelepedtek, ahol bár rendszeres megfigyelései voltak a fajnak, azonban a korlátozott fészkelési lehetőségek miatt korábban nem költöttek. A mesterséges fészek kihelyezését a MAVIR jelentős mértékben támogatja. A folyamat eredményeképpen ma már a hazai kerecsenállomány mintegy

Madárbarát oszlopfej szerkezet függesztett vezetékekkel

80%-a mesterséges fészkekben költ. Ezek alkalmazása a programban dolgozó kollégák munkáját is segíti, mert nem kell évente újra meg újra jelentős energiával megkeresni a fészket fogláló párokat.

KERECSENSÓLYOM-VÉDELEM NEMZETKÖZI ÖSSZEFOGÁSSAL

Az MME Kerecsensólyom-védelmi programja az állami természetvédelemmel együttműködve 1974-ben kezdődött. A rendszerváltás után lehetőségünk nyílt arra, hogy a korábban szerény keretek között, túlnyomó részben társadalmi munkában végzett programunkat a környező országok szakembereivel közösen, az Európai Unió jelentős anyagi támogatásával, egy-egy szakmai szempontok alapján végezzük. Ennek során 2006–2018 között három LIFE-projekt keretében dolgoztunk együtt külföldi szakemberekkel.

Az első 2006–2010 között magyar és szlovák együttműködésben zajlott, tizenkét magyar és négy szlovák partner részvételével, 2,1 millió eurós költségvetéssel. A projekt keretében 645 költőláda került kihelyezésre, főleg nagyfeszültségű vezetékek tartóoszlopaira, továbbá 8369 veszélyes közepesfeszültségű villanyoszlop madárbaráttá alakítása történt meg. A faj védelmének történetében először került műholdas jeladó negyvenöt fiatal és négy ivarérett madárra, aminek köszönhetően sikerült többet megtudnunk a fiatal madarak kóborlásáról és vonulásáról, valamint a fiatal és a revírt fogláló ivarérett madarak területhasználatáról.

A második projekt 2010–2014 között Magyarországon, Bulgáriában, Északkelet-Romániában és Szlovákiában, a négy ország tizennégy szervezetének együttműködése révén valósult meg négy millió eurós költségvetéssel. A projekt keretében egyrészt az előző akció eredményeinek átadására került sor a bulgáriai és a romániai kollégák részére, másrészt további 144 költőládát helyeztünk ki nagyfeszültségű villanyoszlopokra, és nem utolsósorban kilencezer közepesfeszültségű oszlop madárbaráttá alakítása történt meg, egyre korszerűbb eszközökkel. A program során további negyvenkét műholdas jeladó került fel kerecsensólymokra, amelyek nagyon fontos információkat szolgáltatnak a további védelmi munkákhoz, többek között a szélerőművek hatásának vizsgálatát is lehetővé téve.

A programok eredményeit bemutató információs táblák

A harmadik projekt 2014–2018 között zajlott, tizenhárom magyarországi és romániai szervezet részvételével, 2,9 millió eurós költségvetéssel. A projekt célkitűzése a kerecsensólyom- és a parlagisas-állomány táplálékbázisának növelése volt. Ennek keretében elsősorban az ürge, a hörcsög, illetve a földikutya és a csikos (magyar) szöcskeegér állományainak csökkenését igyekeztünk megállítani. Ennek érdekében több élőhelyvásárlási, -védelmi és -helyreállítási munkát végeztünk, elkészítve többek között a repülőterek ürgevédelmi kezelési útmutatóját is. A projekt keretében elvégeztük az ürgeállomány genetikai vizsgálatát, és kifejlesztettük az ürge zárt téri tenyésztésének módszerét is. Folytattuk az ürge-visszatelepítéseket a helyreállított élőhelyekre, valamint hörcsög- és földikutya-visszatelepítéseket is végeztünk. Mindhárom projektnek fontos eleme volt a szemléletformálás. A MAVIR által kihelyezett online kamera segítségével egy nagyfeszültségű oszlopon fészkelő kerecsensólyompár költését a nagyközönség is figyelemmel kísérhette, illetve számos kiadvány, cikk és egy DVD jelent meg. A projektek eredményeiről nemzetközi konferenciákon is beszámoltunk.

A kerecsensólyom-fajmegőrzési programot segítő önkéntes és hivatásos természetvédőknek áldozatos segítségükért ezúton is köszönetüket fejezzük ki!

Bagyura János, Fidlóczky József és Prommer Máttyás

Másodéves kerecsensólyom (fotók: Bagyura János)

ÉPÜLETEK, ÉPÍTMÉNYEK fészkelő madarai I.

Sajnos nincs írásos feljegyzésünk vagy tudomásunk arról, hogy melyik lehetett az első madárfaj, amelyik az ember által létrehozott kezdetleges építményekben vagy azokon elkezdett fészkelni. Arra vonatkozóan pedig, hogy ez a folyamat mikor kezdődött, egyáltalán nem tudunk semmit.

AZ ELSŐ FECSKÉK

Mindezek ellenére vélhetően az első épületlakók a füstí fecskék lehettek. Joggal tehető fel a kérdés, hogy miért nem a molnár-fecskék. Minden bizonnyal azért nem, mert azok telepes fészkelők, és az első emberi létesítmények telepek kialakítására aligha lehettek alkalmasak, ugyanakkor a füstí fecskék akár egy lakóhelynek és istállóknak egyszerre szolgáló épületben már megtelepedhettek.

A KÖVETKEZŐ EGY IGAZI ÓRIÁS LEHETETT

Valószínűleg a fehér gólyák lehettek a következők. Bár ez is csak feltételezés, de joggal gondolható, hogy először talán az udvarok nagyobb fáira, esetleg szalma- vagy szénakazlakra, kútgémre rakták fészkeiket, és csak később telepedtek át kéményre, tetőgerincre.

FOLYAMATOSAN VÁLTOZÓ FÉSZKEHELYFELTÉTELEK

Mivel az emberek által létesített épületek, azok alakja, szerkezete az évszázadok során jelentősen megváltozott, minden valószínűség szerint ez is hozzásegítette az egyes madárfajokat, hogy részben vagy egészben „épületlakókká” váljanak. Persze nagy különbség van a tekintetben is, hogy az adott épület vagy építmény hol áll. A települések házai vagy az azoktól távoli – zavartalan – létesítmények egészen más fajoknak kínálnak lehetőséget.

Sajnos arra nincs lehetőségünk, hogy időrendbe csoportosítsuk a ma már épületeken vagy azokon is fészkelő fajokat, de lehet, hogy ennek az összefoglalónak éppen az lesz a hatása, hogy sokan előszedik régi feljegyzéseiket, és közreadják azokat. Remélhetően ezekből sok fajra vonatkozóan kaphatunk majd adatokat arról, hogy egy-egy településen mikor jelentek meg az épületeken fészkelő első búbosbankák, barázdabillegetők vagy éppen házi rozsdafarkúak.

A továbbiakban kísérletet teszek arra, hogy valamennyi általam ismert épületen, építményen történő költést összegezve felsoroljam azokat a nem énekesmadárfajokat (az énekesek a Madártávlat őszi számában következnek), amelyekről tudjuk, hogy ilyen vagy ilyen helyen is építenek fészket.

RÉCÉK ÉS GALAMBFÉLÉK

Tökés réce már nagyon régen, az 1950-es, 1960-as években is alkalmanként megtelepedett a budapesti Városligeti-tó mellett álló Vajdahunyad vára épületének zugaiban, külső párkányain. Manapság egyre gyakrabban fordul elő, hogy akár Budapest belvárosában egy erkélyen vagy nagy irodaházak zavartalan tetőzetében költ egy-egy pár (lásd Orbán Zoltán: Szupernormális kacsák, Madártávlat, 2012. évi 1. szám, 32–35 o.).

A galambfélék közül a nálunk az 1930-as években megjelent, majd az egész országot belakó balkáni gerle viszi a primet, mivel bármilyen épületen, építményen megtalálhatjuk fészket. Kedveli a félig nyitott tető alatti területeket, de nagyobb csillárokon vagy falra szerelt eszközökön is kialakíthatja fészket, csakúgy, mint erkélyládákban. A parlagi galamb ma Magyarországon kizárólag épületlakó, elsősorban zavartalan padlásokon, istállóknak, templomtornyokban fészkel, de néha az épületek külső párkányait is elfoglalja. Legújabbán pedig az örvös galamb is kezdi kihasználni az épületek kínálta lehetőségeket. Az egyik ilyen esetről a Madártávlat 2018. évi téli számában (36–37. o.) lehet olvasni.

Használton kívüli kéményben rendszeresen költenek a macskabaglyok...
... miközben a párjuk a közelben tölti a nappalt (fotók: Haraszthy László)

Ipari kéményre épített gólyafészek (fotó: Haraszthy László)

Túlóoldalon: budapesti épület tizedik emeleti ablakpárkányának balkonládájába rakott vörösvércse-tojások (fotó: Orbán Zoltán)

Épületpadlás homokjában kialakított sarlósfecskefészkek (fotó: Haraszthy László)

SARLÓSFECSEKÉK

A sarlósfecske, ha nem is kizárólagosan, de majdnem teljes mértékben épületek réseiben, nyugodt padlásain fészkel. Néhány pár hegyvidéki erdők harkályodúiban, esetleg löszfalakban, homokbányákban is megtelepedhet, de nagyvárosaink panelépületei, úgy tűnik, sokkal vonzóbbak számukra. Amíg voltak az európai nagyvárosokban romos épületek, azokban is szívesen megtelepedtek.

KAKUKK

Különleges és új jelenség, hogy a kakukk egyre gyakrabban rakja tojását épületek külső párkányán, de néha belső térben épített házi rozsdafarkú fészkebe. A Madártávlat hasábjain folyamatosan közreadjuk az érdekes fészkeléseket. Az elmúlt néhány évben több olyan kakukkról is közöltünk írást, amelyek ilyen helyet választott fiókájának. Nagyon fontos lenne ezt a folyamatot pontosan nyomon követni, és minden ilyen esetről hírt adni.

PARTIMADARAK

Ha néhány évtizeddel ezelőtt megkértünk volna egy akkori madártani szaktekinvényt, hogy jósolja meg, milyen fajok fognak áttelepülni, akár csak részlegesen is, az épületekre,

Épület szarufái közé rakott parlagigalamb-fészkek (fotó: Haraszthy László)

Még van néhány gólyafészünk, amelyik hidroglobuszra épült (fotó: Haraszthy László)

biztosan senki sem merete volna azt jósolni, hogy egy partimadár is ilyen helyet választ magának költésre. Pedig a kis lile, ha nem is gyakran, de megtelepszik a lapos tetejű épületek kavicszórásán. Sajnos azonban az ott kikelő fiókák sorsa erősen kétséges, nem a tetőről való leugrásuk miatt, hanem azért, mert a házi macskák és a forgalom miatt nagyon kevés az esélyük arra, hogy megfelelő táplálkozóterületre jussanak, és elérjék a röpképességüket.

Még kevésbé gondolnánk, hogy a nálunk csak ritkán megjelenő, de Észak-Európában rendszeresen fészkelő csigaforgató is választhatja egy-egy épület tetejét. Észak-Norvégiában nagy meglepetés volt számomra, amikor egy elhagyott tengerpartközeli, lapos tetejű épületen találtam tojásos fészket.

SIRÁLYOK ÉS CSÉREK IS

A nagy termetű sirályok az európai tengerpartok mentén fekvő városok épületeinek tetején már régóta fészkelnek. Az viszont új jelenség, hogy a tengerpartoktól távoli nagyobb városokban is költenek. Berlin belvárosában egy lapos tetős épületen olyan kolóniát alakítottak ki, amelyekben egyszerre három (!) faj is fészkel.

Bár nincs tudomásom arról, hogy küszvágó csérek hasonló körülmények között költöttek volna, de egészen biztos vagyok abban, hogy ez előbb-utóbb megtörténik, ha eddig még nem került rá sor.

Búbosbanka Budapest XVII. kerületében (fotó: Orbán Zoltán)

Félig nyitott tető alá épített balkánigerle-fészkek anyányi fiókáival (fotó: Haraszthy László)

TÖBB BAGOLYFAJ IS

A baglyok egész sora tekinthető épületlakónak. A gyöngybagoly a háborítatlan padlásokon, templomtornyokban szeret megtelepedni, míg a kuvik – különösen a vályogból készült – épületek falainak üregeiben, tetőszerkezete alatt vagy más részeken neveli fiókait. Új, néhány évtizede kezdődött jelenség Magyarországon, hogy az erdei fülesbagoly erkélyládába rakja tojásait, és ott neveli fel fiókait. Kifejezetten kedveli az épületeket a macskabagoly is. Erdős térségekben lévő településeken nem ritka, hogy egy-egy használaton kívüli vagy alig használt ház kéményében nevelik fiókáikat. Előfordult azonban már olyan eset is, hogy a cserépkályha tűzterében feküdtek tojásai, illetve lapultak fiókáik. Pedig a cserépkályhák szerkezete úgy van kialakítva, hogy az égéshőt minél hosszabb (zegzugosabb) úton vezesse bele a kéménybe, ahonnan a baglyok is megközelítik a kályhák égésterét.

BÚBOSBANKA

A kuvikhoz hasonló helyeken szeret megtelepedni a búbosbanka is. Manapság azonban az egykor virágzó alföldi tanyavilág hanyatlása miatt egyre több a romos vályogépület, amelynek falában a banka mellett szalakóták és néha gyurgyalagok is tanyát vernek. A szalakóták Dél-Európában az autópályák felett átívelő hidak szerkezetében költenek.

SÓLYOMFÉLÉK

A sólyomfélék mivel nem építenek fészket, szinte természetes, hogy kihasználják az épületek kínálta lehetőségeket. A vörös vércsék még a nagyvárosok épületeinek fali üregeiben, ablakpárkányokon, erkélyládákban, padlásterék nyugodt zugaiban és legújabbban pedig a számukra kihelyezett költőládákban is megtelepednek. Budapest számos pontján találkozhattunk fészkelő vörös vércsékkel. A városban fészkelő állományuk hatvan-nyolcvan pár közötti. Néhány évtizeddel ezelőtt a Parlament padlásterében egy madarász kollégánk, aki ott teljesített tűzoltó szolgálatot, hét lakott fészket is talált.

Tető alatt nappalozó kuvikpár Budapest XVII. kerületében (fotó: Orbán Zoltán)

A vörös vércse közeli rokona, a fehérkarmú vércse pedig valóságos kolóniákat alakít ki egy-egy alkalmas épületen vagy több, egymáshoz közel álló épületen. Ennek a ma már elsősorban csak a mediterrán térségben fészkelő vércsefaj állományának döntő többsége épületek zugaiban, padlásterében, egyéb helyein költ.

A vándorsólyom az 1960-as években Európa nagy részéről kis híján kipusztult, majd néhány évtized múltával állománya lassan megerősödött. Ott, ahol tenyésztett fiókákkal történt a visszatelepítés, kialakult egy városlakó, épületen fészkelő állománya. Ezek a madarak a nagyvárosok magas vagy kiemelkedően magas épületein találnak olyan zugokat, amelyek alkalmasak a fiókák felnevelésére. Manapság azonban már nagyon sokféle a számukra kihelyezett fészkelőtálcákban költenek. Olyannyira szorosan kötődnek az épületekhez, hogy az azokon nevelkedett és onnan kirepült fiókák nagyobb része is ilyen helyet választ magának költésre. Németországban százegy, épületen nevelkedett fióka 81%-a szintén épületen, 11%-a pedig sziklán kezdett költeni, míg fára csak 3%-a, mesterséges oszlopra pedig 5%-a települt. Ugyanakkor kétszáz, fáról kirepült fiókának csak 56%-a választott fát, 26%-a épületre, 9%-a sziklára és 9%-a oszlopra települt. Folytatása következik...

Haraszthy László

HARKÁLYOK

– *figyelemre méltóak és fontosak!*

A fákon szorgalmasan kopácsoló harkályokra mindig is csodálattal tekintettek az emberek. A népnyelv „a fák doktorainak” hívja őket, közismert, hogy meghatározó szerepük van az egészséges erdők életében. Egész testfelépítésük a fa megmunkálásához alkalmazkodott. Odúkat is ácsolnak, egyrészt azokban költenek, másrészt a költési időszakon kívül is ott töltik az éjszakát. Más állatok számára hozzáférhetetlen helyekről, a fák mélyebb rétegeiből szerzik rovartáplálékukat.

Különleges készségeik a kommunikáció egy mechanikus formájában is fontos szerepet játszanak. A fákon dobolnak, azaz a fa felületét csőrükkel másodpercenként többször megütik. Ez a pergő hang – mind az ütések gyakorisága, mind pedig a dobolás hossza tekintetében – fajra jellemző. A dobolás során egyáltalán nem vésnek bele a fába. Bár a dobolás nem vokális hangképzés, funkciója mégis hasonló az énekesmadarak énekéhez. Territoriális jelzésként szolgál a fajtársak felé, de a párkeresésben is fontos.

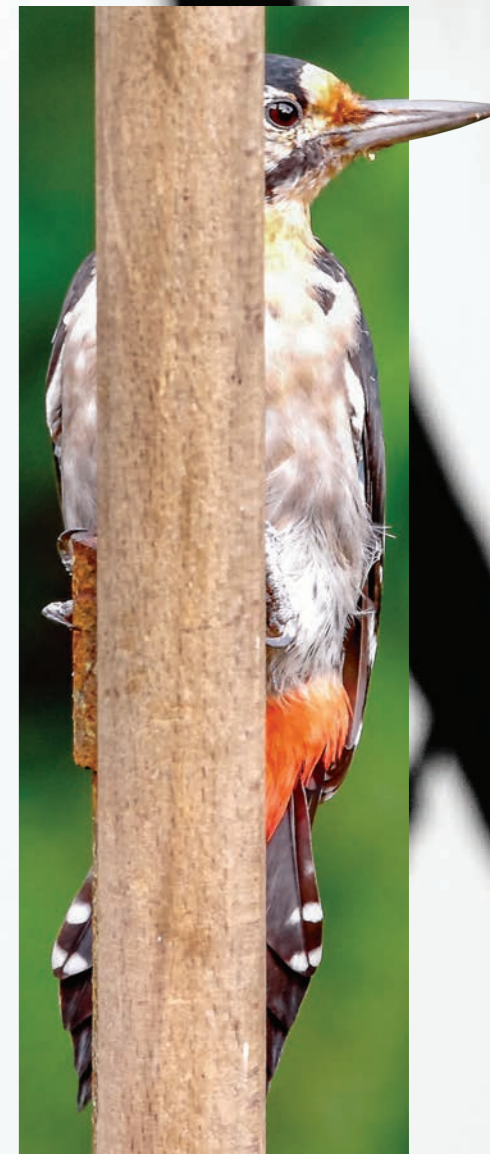
MI IS AZ A HARKÁLY?

A harkályok kis és közepes termetű erdei madarak. Rendszertanilag nem tartoznak az énekesmadarak közé. A harkályfajok a harkályalakúak rendjébe, azon belül pedig a harkályfélék családjába tartoznak. Megtalálhatóak Európában, Ázsiában, Észak- és Dél-Amerikában, illetve Afrikában, de nem élnek Ausztráliában, Új-Zélandon, Madagaszkáron, illetve a sarkvidékeken. A Földön több mint kétszáz harkályfaj fordul elő. A pontos fajszám a rendszertani vizsgálatok tükrében állandóan változik. A harkályfélék a többi madárcsoporttól könnyen elkülöníthetőek. A legtöbb faj – mint például az olvasók által a kertekből, parkokból jól ismert nagy fakopáncs – zömök testalkatú vaskos, hegyes csőrrel, merev farokkal és rövid, erős lábakkal, amelyeknek ujjai jól ívelt, kampós karmokban végződnek.

ANATÓMIA ÉS ALKALMAZKODÁS

A harkályfélék családjában egyike a legspecializáltabb madárfajcsoportoknak. Képesek megkapaszkodni a

Szemben, a háttérben és jobbra: balkáni fakopáncs
Jobbra fent: nagy fakopáncsok (fotók: Orbán Zoltán)

Öreg hím zöld küllő harkályfán (fotó: Orbán Zoltán)

függőleges fatörzsön is különösebb erőfeszítés nélkül, látszólag meghazudtolva a gravitációt. Fejük és nyakuk speciális felépítésének köszönhetően akkor sem sérül, amikor erős csőrütéseket mérnek a fára, akár mélyen bele is vájnak. A legtöbb harkályfaj ébren töltött ideje jó részét azzal tölti, hogy a fákat védi táplálkozás vagy odúkészítés céljából, amire rajtuk kívül csak kevés madár képes. Charles Darwin csodálattal írt arról, hogy a harkályok lábai, faroktollazata, csőre és nyelve milyen kiválóan alkalmazkodott életmódjukhoz. Testük minden porcikája úgy alakult ki az evolúció során, hogy a harkályok lehessenek a természet ács mesterei.

A HARKÁLYFÉLÉK HAZÁNKBAN

Magyarország bővelkedik harkályfajokban. Kilenc faj költ hazánkban, ezek a zöld küllő, a hamvas küllő, a fekete harkály, a nagy fakopáncs, a balkáni fakopáncs, a fehérhátú fakopáncs, a közép fakopáncs, a kis fakopáncs, valamint a nyaktekercs. Utóbbi a többi fajjal ellentétben vonuló, a telet Afrikában tölti, itthon tavasztól őszig találkozhatunk vele. Az összes harkályfaj nappal aktív.

A HARKÁLYOK JELENTŐSÉGE

A harkályfélék fontos tagjai az erdei madárközösségeknek. Afféle erdei építészek, amelyek környezetüket befolyásolják és alakítják, munkájukból más erdei fajok is profitálnak. Emiatt az úgynevezett ökoszisztémamérnök-fajok közé tartoznak, amilyen például a hód is.

Ökológiai szakkifejezéssel élve a harkályfélék „kulcsfajoknak” is tekinthetőek, ugyanis átalakítják élőhelyüket, költő- és táplálkozóhelyet alkotva más fajok számára. A kulcsfajok létfontosságú szerepet töltenek be az ökoszisztémákban, hiszen segítenek fenntartani azok struktúráját és diverzitását. Egy másik ökológiai fogalom, az „indikátorfaj” szintén ráillik a harkályfajok többségére. Ez olyan fajokra igaz, amelyek egyrészt jelenlétükkel, másrészt állomány méretükkel jól mutatják egy adott élőhely minőségét. A harkályok és a fás élőhelyek elválaszthatatlanul kapcsolódnak egymáshoz. Sokkal kevesebb harkályfajjal (és persze egyéb madárfajjal) találkozhatunk idegenhonos fák ültetvényeiben (például akácokban), mint több száz éves, kezeletlen, elegyes, őshonos erdőkben (például tölgyesekben). A harkályfélék sokfélesége, fajszáma, fajonkénti egyedszáma, költési sikere nagyon fontos indikátora az adott fás élőhely sokféleségének és egészségi állapotának.

AZ MME HARKÁLYVÉDELMI MUNKACSOPORTJA

Amint arról a Madártávlát 2019. évi téli számában beszámoltunk, 2019. augusztus 2-án megalakult az MME Harkályvédelmi Munkacsoportja. Ennek céljairól és a csatlakozás lehetőségeiről a lapszám 29. oldalán (elérhető az MME-honlapon is: mme.hu > TUDÁSTÁR > KIADVÁNYOK > Madártávlát magazin) olvashatnak.

Gorman Gerard, Ónodi Gábor

CSATLAKOZZON ÖN IS AZ MME MADÁRBARÁT KERT PROGRAMJÁHOZ!

Országszerte már több mint hétezeren, köztük több mint ezer óvoda és iskola regisztrált a 2002-ben indult programba.

Csatlakozás, részletek és az elismerő tábla megszerzésének feltételei az MME-honlapon találhatóak:

mme.hu > MADÁRBARÁT > Madárbarát kert program

VEDLÉS AZ ÁLLATVILÁGBAN

– *sokkvedlés, mint a tollvesztés egy különleges változata*

A vedlés az állatvilágban igen gyakori jelenség. Egyes fajok esetében ez nagyon látványosan, másoknál pedig szinte észrevétlenül megy végbe. A külső vázzal bíró ízeltlábúak esetében a vedléssel nyílik meg a lehetőség a test növekedésére. Kinőtt meszes, illetve kitinpáncéljukból olyan ügyesen bújnak ki, hogy nem egy esetben a megmaradt váz teljes egészében megőrzi korábbi gazdája alakját.

A gerincesek köztakarója a szárazföld meghódítását követően jellegzetesen megváltozott. A hullók, a madarak és az emlősök igen különböző köztakarójának közös jellemzője, hogy legkülső rétege elszarusodik, illetve jellegzetes szaruképletek borítják (toll, szőr vagy szarutok). Az ide sorolható fajoknak már belső vázuk van, így rendszeres vedlésüknek nem a testnövekedés a kiváltó oka. Általánosságban megállapítható, hogy a vedlés ép élettani viszonyok esetén mindig a szaporodásbiológiailag inaktív életszakaszban következik be. Mivel a szaporodási folyamatok szoros kapcsolatban állnak a külső környezeti hatásokkal (a nappalok és éjszakák hosszával, a hőmérséklet változásával), így ez – főleg a vadon élő emlősök esetében – igen szembeutó megjelenésbeli különbségeket eredményezhet. Gondoljunk az őzek szürkésbarna, vastag téli vagy a vörösésbarna, vékonyabb nyári bundájára, illetőleg a hermelin barna nyári, illetve fehér téli szőrzetére. Amellett, hogy a téli bunda több rövid szőrt tartalmaz, ezért jobb a hőszigetelő képessége, az említett fajok esetében ráadásul a megváltozott színnek köszönhetően jobban beleillenek a környezetükbe.

A vedlési folyamat a szervezet belső elválasztású mirigyei által termelt hormonok szabályozása révén játszódik le az arra alkalmas időben. Mivel a szervezet belső egyensúlyának fenntartásában kulcsszerepet játszó idegrendszeri és hormonális folyamatok érzékenyen reagálnak a környezeti változásokra, ez magyarázatot ad az előző példákra is.

SZABÁLYOZOTT TOLLVESZTÉS – A MADARAK ÉLETTANI VEDLÉSE

A madarak vedlése is szabályozott folyamat. Attól függően, hogy a faj fészeklakó vagy fészekhagyó típusba sorolható, a kikelő fiókák csupaszon, illetve dús pehelytollazattal kelnek ki a tojásból. E szabály alól is van kivétel, hiszen a fészeklakó ragadozók fiókái finom pehelytollakkal borítva kelnek. A madarakra jellemző, hogy az első fiatalkori tollruhát ivarérettségükig viselik, azaz az ilyenkor bekövetkező fiatal kori (*juvenilis*) vedlést követően már a fajra és ivarra jellemző felnőtt kori (*adult*) tollazatot öltönek. Ezt követően évente történik meg a tollazat

Fotók: Orbán Zoltán

↑ Búbocsvöcsök-fióka jellegzetes mintázatú pehelytollazatban

← Részlegesen (a testtollait) vedlő szajkó július végi itatóban fürdik

Fotók: Orbán Zoltán

Bütykös hattyú lohos szárnya az egyszerre vedlő evezőtollakkal, melynek következtében a madár hetekre röpképtelenné válik

váltása, amint már említettük, általában egy lezárult reprodukciós ciklust követően. Ez ténylegesen azt jelenti, hogy a szaporodási időszakban aktív ivarszervek mind a tojókban (a páratlan petefészek és petevezető), mind a hímekben (a páros herék) „sorvadt” állapotba kerülnek, ugyanis az ezeket serkentő agyalapi mirigy hormonjainak szintje lecsökken. A fészekaljnyi tojás lerakását követően a tojókban endokrin hatásokra megkezdődik a kotlás – ennek a hőátadás érdekében szükséges velejárója a hasi tollvesztés [a madárgyűrűzők a naplójukban ezeket az egyedeket *kotlófoltos*ként jelölik – a szerkesztő megjegyzése] –, amely során pl. a tyúkfélék táplálékfelvétele jelentősen csökken, és *spontán anorexia* alakul ki. A tartalékok szükséges mozgósítása érdekében egy másik agyalapi mirigy által serkentett belső elválasztású mirigy, a pajzsmirigy hormonja, a tiroxin és ebből a periférián kialakuló aktívabb hormonszármazék, a trijód-tironin szintje megemelkedik. A vedlés tehát a pajzsmirigyhormonok szintjének emelkedésére, valamint a petefészek, illetve a here ún. szexuálissteroidjainak ilyenkor tapasztalható csökkenésére indul meg.

A másodlagos ivari jelleget, pl. egyes fajokban az eltérő színű tollruhát is kialakító szexuálissteroidok (a tojókban az ösztrogének, a hímekben az androgének) hatással vannak a tolltűszők anyagcsere-folyamataira is. Az általuk eddig kifejtett gátló hatás alól felszabaduló tolltűszőkben intenzív növekedésbe kezdenek azok a hámszövetsarjak, amelyekből a következő tollgeneráció fejlődik majd ki. Ezt a szervezet számára nagy anyag- és energiabefektetéssel járó folyamatot a már említett

Ez a széncinege valószínűleg ragadozótámadás okozta sokkvedléssel veszítette el a farktollait

pajzsmirigyhormonok anyagcsere-intenzitást fokozó hatása támogatja. A sarjadzó tollkezdemények a már tulajdonképpen elhalt elődjeiket kilöki a helyükről, azaz megtörténik a tollváltás. Ilyenkor természetesen nem serken ki vércsepp a tolltűszőből, mint amikor egy még kapilláris vérellátással ellátott tollat veszít el valamilyen okból a madár. A fejlődése során a toll csévéjében dús kapilláris hálózat sarjadzik, ami az érett (kifejlett) tollból idővel eltűnik. Ezért pl. a ludak esetében a helyes időben alkalmazott tolltépés – amit így helyesebb lenne tollszedésnek nevezni – alkalmával sem vérzés, sem lényeges, esetlegesen stresszre utaló élettani elváltozások nem mutathatók ki.

Az élettani vedlés során fokozatosan történik a tollak váltása, így az nem, vagy csak kismértékben befolyásolja a röpkészséget. Természetesen ez sem kőbe vésett törvény, hiszen közismert, hogy a ludak, récék és hattyúk, mivel szinte egyszerre váltják az evező- és kormánytollaik többségét [ezt hívjuk *lohosodásnak* – a szerkesztő megjegyzése], a nyár végén hetekig a vízhez kötve, úszva vagy a vízparti növényzetben bujkálva töltik röpképtelen időszakukat.

IJEDTSÉGI VEDLÉS ÉS HASONLÓ JELENSÉGEK

Az élettani vedlési folyamatok mellett számos stressztényező ismert, ami tollvesztést válthat ki (a gazdasági madártenyésztés kapcsán a betegségek, külső és belső paraziták, a megvilágítás és a takarmány megváltozása, valamint különösen a zsúfolt tartási körülmények miatt ez egy kiemelt probléma). Az érett tollak, annak ellenére, hogy a már kész szaruképletnek gyakorlatilag nincs vérellátása, a tolltűszőbe ágyazottan meglehetősen szorosan kapcsolódnak a bőrhöz. Ezt bizonyítja, hogy pl. a kontúrtollak esetében egy toll kiszakításához 1–4 kp erő kell. A gazdasági madarak esetében a vágást követő kopasztás megkönnyítése érdekében végzett forrálás éppen ennek az erőnek a csökkenését eredményezi a bőr megpuhítása és a finom kötőszövetes kapcsolatrendszer feloldása révén.

Egy hirtelen stresszhatás vészreakcióját követően előfordulhat, hogy a madarak néhány vagy olykor több tolla (pl. az összes farktoll) is kihullik. Ezt az *ijedtségi vedlésnek* nevezett folyamatot, az igen gyors lefolyás miatt, inkább idegrendszeri válasznak, mint egyébként a rendes vedlés alatt érvényesülő hormonális hatásnak vélik. Az ijedtségi vedlés a vadmadarak esetében a ragadozótól való megmenekülés egyik módja.

Egy több országra és kutatóintézetre kiterjedő, nemzetközi vizsgálat alkalmával, spanyolországi és ukrainai madárbefogások során a fark-, a hát- és a melltájéki területéről húztak ki tollakat különböző vizsgálati céllal a kutatók. A megvizsgált 70 faj kapcsán azt találták, hogy ragadozók támadásakor leggyakrabban a mancsok és a karmok közé kerülő farktollak sokkal kisebb erővel távolíthatók el, mint az egyéb testtájakat fedő tollak. Ezek az *in vivo* eredmények az eddig főleg elhullott állatokon végzett vizsgálatok eredményeit megerősítették.

Az ijedtségi vedlést egyesek a tintahalak menekülési stratégiájához hasonlítják. Ahogy a váratlanul kilövellt „tintafelhő”, úgy a hirtelen leváló és szétrepülő tollak látványa egyaránt megzavarhatja a ragadozót, és miközben az elvonja a figyelmét, a zsákmánynak kiszemelt állat el tud menekülni. Nem az összes, de számos gyík esetében a fark elvesztése hasonlóan defenzív stratégia a ragadozótól való megmenekülés érdekében. Ez a jelenség csak a gyors mozgású gyíkok sajátja. Megfigyelték, hogy az ilyen, farkukat elvesztett, csonkolt állatok mozgása ép fajtársaikhoz viszonyítva jelentősen lelassul. Ennek magyarázata egyrészt az ősi „kigyózó” mozgás nehezebbé válása, valamint az elvesztett fark regenerálásához szükséges anyag- és energiátöbblet okozta vitalitáscsökkenés is lehet.

Az említett példák bár más-más szervek időleges elvesztésére vonatkoznak, egyes madarak ijedtségi vedlése vagy a gyíkok esetében a fark leválása mégis azonos okokra vezethető vissza. Azaz, ezek a jelenségek az evolúcióban oly sokszor megmutakozó alaktani különbség (divergencia) ellenére is a megnyilvánuló működésbeli hasonlóság (konvergencia) esetei közé sorolhatók.

Bárdos László

Sokkvedléssel farktollait veszített fekete rigó

A NÍLUSI LÚD KÖLTÉSI PRÓBÁLKOZÁSAI SZAKÁLY KÖZSÉG (TOLNA MEGYE) HATÁRÁN

A fajt a 18. században díszmadárként hozták be Nyugat-Európába, de kiszabadult egyedek vadon megtelepedve hamarosan kisebb-nagyobb szaporodó populációkat hoztak létre, és a faj terjeszkedni kezdett a kontinensen. Hazánkban első alkalommal 1993. január 12–16. között figyelték meg egy példányát a Paksi Atomerőmű hűtővízcsatornájánál, és az észlelések száma napjainkra növekvő tendenciát mutat. A nilusi ludat Európában az invazív fajok közé sorolják, mert terjeszkedő, nem őshonos madárként a költési időszakban mutatott agresszív, revírvédő viselkedése megzavarhatja, sőt meg is hiúsíthatja a vele egy területen költő madarak költését. Emiatt jelenléte nemkívánatos a hazai faunában sem. További elterjedésének megakadályozása érdekében ugyan felkerült a vadászható fajok listájára, de ennek a hazánkban megjelenő egyedek visszaszorítása szempontjából nincs jelentős hatása.

2015. február közepén vettem észre, hogy Szakály községben, a Dombóvár–Budapest vasútvonal állomása melletti egykori tejüzem mintegy 15 méter magas kéményén levő fehérgólya-fészkekben nilusi lúd telepedett meg. Ekkor még csak a gúnár volt a fészkekben, majd március elején már a tojó is előkerült, és közösen keresték fel a költésre alkalmasnak tűnő gólyafészket. Mindkét madár teljesen egészségesnek

A volt szakályi tejüzem kéménye a gólyafészkekkel →
A gólyafészkekben pózoló gúnár nilusi lúd ↓

Fotók: Kalotás Zsolt

tűnt, jól repültek, időnként leszálltak a kéményről, hogy a közeli Kapos menti gyepeken táplálkozzanak, de mindig visszazártak a kéményre, ahol a gúnár kitartóan udvarolt a tojónak. Párzást nem sikerült megfigyelni, de dokumentumfotókat készítettem a fészkelőhelyről, a fészken pózoló gúnárról. Nem másztam fel a kéményre épített gólyafészkekhez, nem ellenőriztem a fészket, de a helyben lakók elmondása szerint amikor a gólyák április elején visszaérkeztek, és tatarozni kezdték a fészket, a nilusi lúd tojásait kidobálták, és a ludak elhagyták a területet. Az ott lakók szerint ekkor már harmadik éve próbálkoztak a ludak a költéssel, de a gólyák valamennyi előző fészkelési próbálkozásukat meghiúsították.

2016. február közepén jelent meg ismét a kéményen levő gólyafészken egy gúnár nilusi lúd. Feltételezhetően ugyanaz a példány volt, amely az előző években is itt próbálkozott a költéssel, de mivel nem volt egyedileg megjelölve, ezt nem lehet biztosan állítani. A fészkekben pózolva meglehetősen halk, öttagú hangokat adva próbálta magára felhívni a figyelmet. Feltételeztem, hogy párt szeretett volna találni most is. Sajnos a későbbiekben nem volt lehetőségem ismét felkeresni a területet, így nem tudom, sikerült-e párt találnia, de a helybeliek szerint megismétlődött az, ami a korábbi években

is, azaz az itt költő fehér gólyák megérkezését követően a nilusi ludak eltűntek a területről. 2017-ben már nem jelentkeztek a szakályi gólyafészkeknél a nilusi ludak, 2018-ban pedig az egykori tejüzem kéményére összehegesztett vaspálcákból olyan piramis alakú traverzet szereltek, amely meggátolja, hogy ott a gólyák fészket építsenek, így ez a fészkelési lehetőség a nilusi ludak számára is megszűnt.

Ismereteink szerint a faj első alkalommal 2016-ban költött sikeresen Magyarországon, a zsenyei kavicsbányatavon, majd 2017-ben ugyanitt ismét sikeresen fészkelte. Költési próbálkozásai viszont a szakályi élőhelyen a korábbi években is voltak. 2015-ben a Tolna megyei hírportálon (TEOL) megjelent híradásra jelentkezett egy, a közeli Regöly községben élő díszmadártenyésztő, aki azt állította, hogy az általa tartott és szaporított nilusi ludak a korábbi években megszöktek tőle, és nagy valószínűséggel ezek vagy ezek utódai próbálkoztak Szakályban a fészkeléssel. Ez arra mutat rá, hogy nemcsak a nyugatról kelet felé terjeszkedő vad populációkból származó példányok megtelepedésével kell számolnunk, hanem sokkal inkább a helyi díszmadártartóktól alkalmanként megszökött madarak visszavadulásával is.

Kalotás Zsolt

NYÍLFARKÚ RÉCE SZOLNOKON

Szolnok belvárosától északnyugatra található a Zagyva folyó egykori Kisgyep nevű határrésze, melynek területén az 1970-es években új városrész épült, ez ma Széchenyi-lakótelep néven ismert. Négy- és tízezeres panelházak sokasága épült ide, ahol mintegy huszonötezer ember él. A lakótelep északi részén egy, a csapadékvíz elvezetését biztosító óvárok is létesült. Ebben a négy-hat méter széles árokban szinte egész évben víz van, és élőhelyet jelent körülbelül tucatnyi tőkés récének. 2020. január 11-én figyeltem fel először arra, hogy a megszórt tőkés récék között egy szokatlan réce is volt. Az ismételt

megfigyelések során egyértelművé vált, hogy egy nyílfarkú réce. Január 23-án szerencsére kisütött a nap, és sikerült fényképeket készíteni erről a madárról. A közeli Zagyván nem fordult elő ebben az időszakban semmilyen réce. A várost kettészelő Tiszán már tőkésréce-tömeg volt, de itt se láttam egyéb récefajt. Feltételezésem szerint az óvárokba befolyó közeli artézi kút meleg vize vonzotta ide ezeket a récéket, mivel egy körülbelül öt-hatszáz méteres szakaszon nem tudott befagyni a víz.

Csontos Zsuzsanna

ETETŐRE VISSZAJÁRÓ KARVALY

A téli időszakban többször visszatérő látogató volt pestszentimrei kertvárosi kertünk és az etetők környékén a karvaly. December-január hónapokban sikerült megfigyelni három-négy véletlen alkalom során – ilyen a korábbi években is előfordult a telek folyamán. Azt tapasztaltuk, hogy délelőtt 11 és 12 óra között, valamint délután 15 óra környékén „szemlézett” a karvaly, a kertekben közeli fákra szállt, onnan figyelt, és ahogy

lehetőség adódott, támadott is, átsuhanva a bokrok és faágak között az etetők mellett. Egy konkrét zsákmányszerzést is megfigyeltem, amikor egy balkáni gerlét fogott el és tepert le az udvaron a fűbe, ott megtépte a zsákmányát, majd amikor az már magatehetetlen volt, elvitte.

Boncsarovszky István

ÁLLATVILÁG – minden természetbarát magazinja
Keresse az újságárusoknál!
Bővebb információ: www.allatvilagmagazin.hu

FECSCKEVÉDELEM ÉRDEN

Szerencsésnek mondhatjuk magunkat, mert városunk a fecskék számára is kedvező módon a Duna partján terül el, az Óváros régi és új házaival pedig otthont ad a molnárfecskéknek. A lakosok szeretik őket, de mindig aggódom figyeljük tavasszal, mennyien érkeznek vissza. Sok fészek sérül, de a Duna-parton mindig van sárutánpótlás. Nem így a város centrumában, ahol szintén sok fecske él, fészkeik a négyszintes panelházak harmadik és negyedik emeleti ablakzugaiban vannak. Itt sokan éltek a fecskepelenka-felhelyezési lehetőséggel, amelyet a múlt év tavaszán indult „fecskeprogram” keretében biztosítottunk a lakóknak. A lakóteleppel szemben egy társasház sor található kisebb üzletekkel. A fecskék az állandó jövés-menés ellenére ki-be repkednek fészkeikbe. A molnárfecskék mellett sarlósfecskéik is vannak, a tízemeletes házak tetején lévő szellőzőlyukakba és falhasadékokba költöztek. Megszámolni nem könnyű őket, de körülbelül harminc-negyven példány jön vissza évről évre. A tanulság a tavalyi fészekszámlálásomból (kb. száz-száztíz fészek), hogy egyre több fészekcsere kellene, vagyis a rongálódás és a fészekanyaghiány miatt elhagyott fészkek legalább egy részét szép fokozatosan műfészkekre kellene cserélni.

A kora tavaszi és nyári tapasztalatok alapján ősszel arra gondoltam, hogy ha egyes közintézmények bekapcsolódnának a fészkekprogramba, mindenki láthatná, figyelemmel kísérhetné a madarak életét, azok is, akiknek nincsen fészek a házában. Ez hasznos és egyben példaadó is lenne, hogy a fészektulajdonosok kedvet kapjanak arra, hogy egy-két műfészkekkel pótolják a leesetteket vagy megrongálódottakat a „saját állományukban”. Érden hét olyan helyet találtam, ahol már voltak, vannak, vagy rendszeresen próbálnak fészkelni a fecskék.

A Zöld Óvoda címmel rendelkező Kincses Óvoda Kutyaári Tagóvodája az elsők között jelentkezett fészkekért. Az Érdi Bolyai János Általános Iskola a lakótelep szomszédságában működik, ahol nagyon sok a fecske, így az óvoda a műfészkek mellett sárgyűjtő helyet is segíti a fecskéket az udvaron. A Szepes Gyula Művelődési Központ szintén nagy örömmel csatlakozott a telepítéshez. Itt régebben sok fészek volt, de a központban, aszfaltozott területen a madarak nem tudták tartozni, újjáépíteni a fészkeiket. A Tárnoki úti huszonegy fészkből álló telep jó állapotú, itt sárgyűjtő hely is van. Egy húsz fészkből álló telep van Érd-Újtelep területén, Érd határában pedig az állatmenhely területén szintén vannak fészkek. Az új víztározó környékén, ahol egy általános iskola és az óvoda van, kizárólag műfészkekkel próbálkoztunk. Az önkormányzattal folytatott egyeztetéseknek köszönhetően remélhetőleg a Főtérré és a Parkvárosba is kerülhetnek ki műfészkek 2020-ban.

Az MME fecskevédelmi felhívását követve az érdi lakosok nagyon lelkesek voltak (és jelenleg is azok), amit emléklappal szerettem volna megköszönni. Ebben aláírásával és pecsétjével mind az MME, mind a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság is segített.

Petró Krisztina

A szerző felvételei

VETÉSI VARJAK ÉS CSÓKÁK VISSZATELEPÜLÉSE A DUNAKANYARBA

A vetési varjú hazai állománya a folyamatos üldöztetés miatt 93%-kal csökkent az ezredfordulóra. A 2001-ben védetté nyilvánított faj megmaradt és stabilizálódott maradványának jelentős része a települések lakóövezetében lett menedékre. A Dunakanyarban utoljára a 20. század közepén fészkeltek, 1946–1950 között volt ismert egy néhány párból álló költőtelep Tahitótfalu határában. Nagyobb létszámú kolónia valószínűleg korábban sem élt a térségben, legalábbis az elérhető adatokból (pl. Vertse Albert 1942-es állományfelmérése) erre következtethetünk. 2017-ben, húsz évvel a vándorsólyom visszatelepülése után, újabb fészkelőként visszatérő fajokkal, a vetési varjúval és a csókéval gyarapodott a Dunakanyar madárfaunája. Az előbbi faj hatvanhet év szünetet követően költött újból a régióban.

Bár a tetepesen fészkelő vetési varjú leginkább az alföldi puszták, a sík mezőgazdasági területek és a mozaikos dombvidékek jellegzetes madara, a kolónia mégis pont ott vert tanyát a Duna völgyében – a Szent Mihály-hegy előterében lévő Zebegényi-szigeten –, ahol azt a legszorosabban ölelik körbe a Börzsöny és a Visegrádi-hegység vulkanikus hegyei. A Dunakanyarhoz legközelebb ezt megelőzően Érsekudkert határában és a Sütői-szigeten fészkeltek vetési varjak, illetve a dunakanyari megtelepedéssel egy időben Nógrád község térségében is kialakult egy költőtelep.

A Zebegényi-sziget telepén 2018-ban összesen 67 varjúpár fészkelte. 2019-ben csupán egy erdeifülesbagoly-pár költött az egyik üres varjúfészkekben. 2020-ban egy év kimaradást követően újból lakottá vált a varjútelep. A legalacsonyabban lévő fészkek mindössze négy, a legmagasabb pedig tizenkét méteren található. A telepen élő vetési varjak elsősorban a Pilismarót határában lévő szántókra és gyepkekre járnak táplálkozni. Érdekesség, hogy a fiatal példányok rendszeres kleptoparazitái a térségben tanyázó dankasirályoknak, melyeket két-három fős csoportokban üldöznek egészen addig, amíg azok ki nem öklendezik a zsákmányolt halat. Velük ellentétben az öreg vetési varjakra és a környékbeli dolmányos varjakra nem jellemző ez a viselkedés. A kirepült fiatalok egy része nem kóborol el, hanem télen is a kolóniával marad. 2018-ban már a szigettől nyolc kilométerrel arrébb, az Esztergom határában

Vetésivarjú-telep a Zebegényi-szigeten (fotó: Schwartz Vince)

lévő Helemba-szigeten is fészkeltek három pár vetési varjú, a Dunakanyar egyetlen károkatona-telepéhez társulva. 2020-ban tovább nőtt az itt fészkelő varjúpárok száma. Ugyancsak idén Esztergom és Vác térségében is újabb kis létszámú varjútelepek alakultak ki a Duna hullámterében.

A varjak visszatelepülése egy további, sokunk számára kedves madárfaj újbóli fészkelését is elősegítette: 2017-ben és 2018-ban a Zebegényi-sziget egyik használaton kívüli üres varjúfészkekben egy csókapár is költött. A csóka az elérhető irodalmi adatok alapján 1948-tól a hetvenes évekig még elterjedt fészkelő volt a Dunakanyar fűz-nyár ligeterdeiben, valamint a Visegrádi-hegység andezitszikfalain. Ezt követően már csupán a nagyobb városok (pl. Esztergom) épületein – üregekben, kéményekben és templomok harangtornyaiban – fészkeltek, később pedig ezekről a helyekről is nyomtalanul eltűnt. Éveken át szinte csak a telelő vetésivarjú-csapatok kísérőjeként lehetett összefutni néhány példánnyal a környéken. 2018-ban Szentendrén is költött egy csókapár, 2020-ban pedig Dorogon és Esztergomban fészkelnek párok.

Schwartz Vince

Talajon táplálkozó vetési varjú (fotó: Orbán Zoltán)

Csókafióka (fotó: Schwartz Vince)

MME

2020. január–március

HÍREK

Az MME a harminc helyi csoport alkotta országos hálózat keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoporthoz tartozó programjairól az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalán (Helyicsoporthírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BARANYA MEGYEI CSOPORT

Az erdei fülesbaglyok téli gyülekezéshelyein való idei számlálásnak az adott különös hangsúlyt, hogy az év madaráról van szó. A január 24–27. között zajló felméréseket ezért kiterjesztettük olyan területekre is, ahol korábban még nem vizsgáltunk. Az eddigi legalaposabb számlálás kiemelkedő eredménnyel zárult, minden eddiginél több baglyot sikerült megfigyelni. Január elején a nemzetközi számláláshoz kapcsolódóan ismét vizsgáltuk a vörös kányák telelő állományát a megyében. A felmérés során felkerestük a már ismert éjszakai-zohelyek és részben a fészkek környékét, valamint gépkocsis terepbejárásokat tettünk a megye déli és nyugati részén.

Az MME Madárgyűrzési Központjának számítógépes nyilvántartásában január végén rögzítették a Magyarországon gyűrzött hétmilliomodik madár adatait. A szerencsés véletlennek köszönhetően ez a madár a Sumonyi Madárvonulási-kutató Állomáson jelölt zöldike volt. Ebből a fajból az állomás negyvenéves fennállása alatt 11 881 példányt fogtunk be.

Érdekesség, hogy a rendszerben rögzített hatmilliomodik madarat is Sumonyban gyűrtük. Akkor egy fenyőpinty adatai kerültek be a nyilvántartásba.

[A csoport havi hírlevelére a baranya@mme.hu e-mail-címen lehet feliratkozni.]

Bank László

BÖRZSÖNYI HELYI CSOPORT

A tavalyi év sikerén felbuzdulva idén februárban is tartottunk kezdő madarász-képzést a madárvilág iránt érdeklődő húsz érdeklődőnek. A résztvevők Budapestről és a környező településekről érkeztek, de volt egy békéscsabai vendégünk is. A képzésnek a dunakeszi József Attila Művelődési Központ adott helyet, amit ezúton is köszönünk! A bemutatkozás után a madarak és az ember viszonyáról beszélt Tarján Ambrus, majd Varga Péter bemutatta az MME-t és a madarászok társadalmát. A madármegfigyelésnél szóba került a távcsőhasználat, az öltözködés, a telefonos applikáció, valamint a madarászat etikája is. Ifj. Varga Péter a megfigyelések rögzítésének fontosságára hívta fel a figyelmet. Néhány közismertebb fajon keresztül bemutattuk a különböző madárcsoportokat, majd a madárhathatározó kezelésének elsajátítása zárta az elméleti képzést. Másnap a dunakeszi Duna-parton a gyakorlati képzéssel

Kezdő madarász képzés a Börzsönyi Helyi Csoportnál (fotó: Varga Péter)

folytattuk a programot, ekkor már Kazi Róbert és Forintos Nikolett is erősítette a képzők csapatát. Az enyhe időjárásnak köszönhetően már sok tavaszt jelző madárral találkoztunk: a kercecék násztáncot lejtettek, az erdei pinty „ezerrel” dalolt, a harkályok pedig doboltak. Résztvevőink ekkorra már ügyesen forgatták a madárhathatározót, nem okozott problémát a látott madarak megnevezése. Az esemény fénypontjaként ifj. Varga Péter meglepetés-madárgyűrzést tartott, ahol az előbb még távcsőben, a fák tetején látott madarak varázsütésre testközelbe kerültek. Reméljük, e képzések hatására egyre többen választják hobbijuknak a madarak megfigyelését, a madárvédelmet.

Varga Péter

BUDAPESTI HELYI CSOPORT

Helyi csoportunk az év első madármegfigyelő túráját hagyományosan idén is a Dunához szervezte, a szobi révtől indulva számos vízimadárfajt figyelhetett meg a harmincöt érdeklődő. Február 8-án rendhagyó kirándulást hirdettünk Túrkevére, ahol Magyarországon a legtöbb erdei fülesbagoly telel. A túrán a jelentős távolság (170 km) ellenére is harmincan vettek részt. Február 17-én a Felsőrákosi-réteknél működtetett madáretetőhöz hirdettünk bemutató madárgyűrzést. A madarak jelölését Orbán Zoltán, az MME szóvivője végezte, az ötven

résztvevő nemcsak az etetőre járó fajokkal, de a remek időben a területen aktív fajokkal is megismerkedhetett. Márciusban megtartottuk a szokásos élőhelyfenntartó akcióinkat a Tétényi-fennsíkon, a homoktövis újpesti élőhelyén és a X. kerületi Felsőrákosi-rétek természetvédelmi területeken, továbbá huszonhét darab B típusú odúból álló telepet létesítettünk a 2019-ben védetté nyilvánított XV. kerületi Szilas-tónál.

Lendvai Csaba, Bajor Zoltán

BÜKKI HELYI CSOPORT

Csoportunk életében az első negyedév tevékenyen telt el, bár a március végi programjainkat a jelenlegi helyzetben sajnos le kellett mondanunk. A Miskolc környéki rendezvények közül kiemelkedő jelentőségű volt az évente megrendezett Miskolci bagolyes, melyet hetedik alkalommal szervezett meg Somoskői Péter alelnökünk és aktív csapata. A sok állomással rendelkező színes programon 339 érdeklődő vett részt, és Eger környéki önkéntesek is segítettek a munkát. A rendezvényen több meghívott civil szervezet mellett a Bükk Nemzeti Park

Fotó: Juhász Csaba

Fotó: Goró Laura

Igazgatóság és az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság is képviseltette magát.

Február elején Egerben rendeztük meg az Egri természetismereti esteket, melyen dr. Kiss Béla hidrobiológus színvonalas előadásán számos érdeklődő vett részt. Az eseményt Korompainé Szitta Emese tagtársunk a BNPI-vel, az Eszterházy Károly Egyetemen és a Kaptárkö Természetvédelmi és Kulturális Egyesülettel közösen szervezte.

Az elmúlt hónapokban csoportunk továbbra is aktívan részt vállalt a környezeti nevelésben, Egerben és Miskolcon is több alkalommal a Madárbarát kert, az Év madara és a Natura 2000 programokkal kapcsolatos foglalkozásokkal nyújtottunk ismereteket az óvodás és iskolás korosztály számára.

Február közepén a Zöld Kapcsolat Egyesület szervezésében zajlott Miskolcon a kocsonyafesztivál, melyre csoportunkat is meghívták. Három napon át MME-standdal vártuk az érdeklődőket, ahol a hazai madárfajok mellett az év madarával, a Natura 2000 területek élővilágával ismerkedhettek vendégeink. Az adománygyűjtés mellett lehetőség nyílt arra, hogy minden korosztály számára ismereteket nyújtsunk az őket körülvevő természeti értékekről.

Február 22-én Tiszalúcra a gyűrűzótábor területén kihelyeztünk hat darab B típusú odút, amelyek közül az 1. számú örökbe fogadta az egyik bagolyes-látogatónk. Ezenkívül előkészületeket tettünk az egyik pallósr meghosszabbítására – konkrétan műszerrel kitűztük a tizenkét tartóoszlop helyét.

Az első negyedévben terepi programokon is aktívan képviseltettük magunkat. Januárban szalakótaodúkat helyeztünk ki a Borsodi-Mezőségen. A 17. Országos sasszinkronon több tagtársunk részt vett a felmérésben. Január végén csoportunk a bagolyszámlálásba is bekapcsolódott több csapattal. Csoportunk rendszeresen közreműködött fokozottan védett ragadozó madarak számára épített műfészkek kihelyezésében a BNPI munkatársaival közösen. Februárban folyamatosan tisztítottuk az odútelepeket, szinte minden hétvégén volt programunk. Márciusban a fecskévédelmi munkánk folytatásaként kerámia fecskéfészkeket helyeztünk ki Szúcson, egy állattartó telepen. A tulajdonos, Lakatos Péter az Egercsehiben lévő ingatlanát is felajánlotta a fészkek kihelyezésére. Másnap a Borsodi-Mezőségen a vércsetelep költőládáinak rendbetételét végeztük el a BNPI munkatársa, Seres Nándor irányításával. Végezetül Bogács és Cserépfalu közelében lévő partfalakat renováltuk a gyurgyalagok megtelepedését és költését elősegítve.

Eperjesi Katalin, Somoskői Péter

DÉL-BALATONI HELYI CSOPORT

Az MME Dél-balatoni Helyi Csoportja az egyik legkisebb taglétszámmal működő szervezeti egység, ennek ellenére a munkánk igen sokrétű, és programjaink száma jelentős. Elhivatott önkénteseinknek hála igen sikeres első negyedéven vagyunk túl. A megszokott rendezvényeink mellett, együttműködve más szervezetekkel, helyi csoportokkal és Siófok Város Önkormányzatával, idén több új programmal igyekeztünk népszerűsíteni az MME-t és a lokális természetvédelmi értékeket.

Életre hívtuk a Balatoni madarászok elnevezésű program-sorozatunkat, ahol könnyed sétákon ismertetjük meg a résztvevőket minden hónapban a tó körüli madárvilággal. Ezeket a túrákat bárki részt vehet, azok ingyenesen látogathatók. A madármegfigyelő sétákat olyan helyekre szervezzük, amelyek nem állnak védelem alatt. Fő célunk a programmal felhívni az emberek figyelmét arra, hogy milyen természeti értékek

Csepány-tó szemétszedés (fotó: Dobóci Anna)

mellett élnek vagy nyaralnak. A program már az első két alkalommal igen népszerűnek bizonyult. Januári túránkon körülbelül negyven fő vett részt két turnusban, februárban pedig közel hatvan résztvevővel Balatonfűzfőn az MME Veszprém Megyei Helyi Csoportjával közös szervezésben négy turnusban figyeltük meg a terület madárvilágát. Márciusi túránk sajnos a járványügyi helyzet miatt elmaradt.

A siófoki Kálmán Imre Kulturális Központnak köszönhetően lehetőséget kaptunk arra, hogy havonta egy alkalommal tartassunk ingyenes előadásokat a Balaton régiót érintő természetvédelmi témákról és helyi csoportunk tevékenységeiről. Az előadások iránt – legnagyobb örömünkre – igen nagy az érdeklődés. Januárban a Tőreki Természetvédelmi Terület ér-

További életképek a Csépany-tónál végzett szemétszedésekről (fotók: Dobóczy Anna)

tékeiről, majd februárban a Balaton térségében költő bagolyfajokról tartottunk előadást.

Siófokon a Csépany-tónál három alkalommal hirdettünk meg a leengedett tömederben szemétszedést, ahol a Siófoki Kajak-Kenu Sportegyesület tagjaival és a Europe Farming Kft.-vel közösen tisztítottuk ki a tömedret.

Siófok Város Önkormányzatával közösen több „fecskedőcot” tervezzük kihelyezni tavasszal nagyszámú műfészkekkel, amelyeket csoportunk tagjai készítettek. Korábbi tapasztalataink alapján a fecskék előszeretettel veszik birtokba a gipszből és fűrészporból készült mesterséges fészkelőhelyeket. Reméljük, ez most sem lesz másképp, és a bárki számára felkereshető helyeken a város egyfajta szimbólumává válnak majd ezek a fecskokolóniák.

Csoportunk működési területén sajnos kevés fehér gólya költ. Ezekre nagyon vigyázunk, és igyekszünk minél jobban népszerűsíteni ezt a fantasztikus madárfajt. Ságvár Község Önkormányzatával együttműködve, Tonelli Pál támogatásának köszönhetően, már egy bekamerázott gólyafészkek is működik a hcs. égisze alatt, így bárki nyomon követheti a gólyafiókák felcseperedését. A fészkek az önkormányzat udvarán, egy kéményen található. Néhány éve a költő pár elpusztult, és a

fészkek is tönkrement, de a tavalyi évben Tóth Tamás és Keszler Zoltán tagjaink megerősítették a fészektartó vasszerkezetét, és új fészkealapot készítettek, aminek eredményeként már idén is volt költés.

Márciusban egy újabb középfeszültségű vezeték szakasz tizenhat oszlopát sikerült szigeteltetni az E.ON Dél-dunántúli Áramszolgáltató Zrt. munkatársaival a Balatonendréd és Jabapuszta közötti út mellett. Az előzetes egyeztetés alapján minden második oszlopra helyeztünk ki költőládákat vörös vércsék számára, ami sikeres akciónak bizonyult, mivel már másnap a ládákból ülték a madarak.

A 2005 óta szokásos novemberi, Balaton körüli és a környező vizes élőhelyeken megtartott vízmadárszinkron után idén januárban is elvégeztük ugyanezt a felmérést, melyen rekordszámú, közel 37 ezer vízimadarat számoltunk.

Péntek István

DOMBÓVÁRI HELYI CSOPORT

Hatodik éve, így idén is részt vettünk a január közepi országos ragadozómadár-számlálásban. A program speciális jellegének megfelelően több csoportban és napon bonyolítottuk le a pályázattal is támogatott madárszámlálást, amely idén a közel száz résztvevővel az eddigi legsikeresebb volt. Január 11-én 10 és 14 órakor, valamint 18-án 10 órakor szállítottuk a csoportokat a rétisások élőhelyének számító Béka-tavakhoz és az alsómocsoládi halastavakhoz. Mindenki kapott távcsövet, és teleszkópok is rendelkezésre álltak. A szervező Tolna Megye Természeti Értékeiért Alapítvány lehetővé tette, hogy a megfigyelési eszközök használatát mindenki gyakorolhassa. A programnak részét képezte még három előadás a Dombóvári Belvárosi Általános és Alapfokú Művészeti Iskolában (január 10-én és 31-én, illetve február 3-án). Az előadás a halastavakon és környezetükben

Fotó: Ácsa Valentin

télen megfigyelhető madarakat mutatta be, kiemelve a ragadozókat. Az Országos sasszinkron részeként az itteni program a TOP-7.1.16-H-ESZA-2019-00288 számú, a Természetvédelmi szemléletformáló programok a dombóvári lakosság bevonásával című projekt keretében valósult meg.

Nagy Sándor

KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

Az év eleji hosszú téli esték odúkészítéssel teltek a győrszentiváni bázison, ennek eredményeként harmincöt vércseláda készült el. Ezek a Mosoni-síkra, a Dél-Hanságba, a Tóközbe és a Gönyői-homokvidékre kerültek ki a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai segítségével. Január 18-án lezajlott a szigetközi sasszinkron, melynek keretében tizenegy helyszínen huszonhét önkéntes számolta a ragadozó és a vízimadarakat. A hideg téli idő ellenére negyvennyolc madárfaj

Fotó: Bóna Krisztina

Fotó: Kiss István

4384 példányát jegyeztük fel, köztük huszonhét rétisast. Idén is részt vettünk a teletől erdei fülesbaglyok felmérésében, és Győr-Moson-Sopron megyében tizenkét új, eddig nem ismert bagolygyülekező helyről szereztünk tudomást. A munkában negyvenhat önkéntes ötvenegy településen 777 erdei fülesbaglyot, négy macskabaglyot és egy réti fülesbaglyot vett számba. A mecséri „bagolyfa” egy bemutató-, ismeretterjesztő táblát is kapott a helyi madárbarátok kezdeményezésére. Nyarka és Pázmándfalu óvodájában bemutató madárgyűrzést tartottunk hetven óvodásnak, Acsalagon az önkormányzat szervezésében madáretetőt készítettünk az érdeklődőkkel.

Kisalföldi Helyi Csoport vezetősége

NÓGRÁDI HELYI CSOPORT

Bátonyterenyén található megyénk egyik jelentős csókakolóniája, ahol a madarak szinte kizárólag társasházak kéményeit

Fotó: Molnár Márton

használják fészkelésre. Az utóbbi években jelentkezett az a probléma, hogy a kémények nyílásait elkezdtek dróthálóval lezárni. Mivel a környéken igazán idős, odvas fák nincsenek, így a fészkelésre alkalmas helyek száma nagymértékben csökkent. Ezért döntöttünk úgy, hogy a csókák fészkelését segítenünk kell. Februárban nyílt, D típusú odú készítő programot hirdettünk, amelyen az aktív tagjainkon túl nagyszámú lelkes önkéntes és család is részt vett, így sikerült összeállítanunk egy kisebb odútelepet. Az odúkat egy vetésivarjú-telep környékén helyeztük ki. Bizunk benne, hogy a varjak közelsége is csábító lesz a csókáknak, és sikeres odúfoglalást fogunk tapasztalni a költési időszakban. Minden közreműködőnek köszönjük az odúk elkészítéséhez és kihelyezéséhez nyújtott segítséget!

Molnár Márton

TISZAVASVÁRI HELYI CSOPORT

Az év első programjaként az Országos sasszinkron felméréséhez csatlakoztunk januárban. Részt vettünk az év madara népszerűsítésében általános iskolások és gimnazisták között, összesen százötven diák részvételével. Szerencsés módon a tanintézmények előtti fasorokon is teleltek erdei fülesbaglyok, ami kiváló szemléltetési lehetőséget kínált. A Központi Iroda

Fotó: Szabóné Balázs Beáta

segédanyagait használva, azt testre szabva, játékkal és köpetvizsgálattal színesítve folytak az órák. Megtartottuk éves közgyűlésünket, ahol a tavalyi évi beszámoló mellett az idei évre vonatkozó terveket is lefektettük. Frissítettük a város fehérgólya-fészkeinek felmérésére vonatkozó adatokat – negyvenhárom fészket, illetve tartóoszlopot számoltunk meg –, valamint egyeztettünk a nemzeti park segítőkézjével a fészkek állapotáról és a szükséges cserékről. Időközben március 12-én észlelték a szakkörös gyerekek a városba érkező első gólyát. Márciusban még egy szabadtéri program megvalósulhatott, a környékbeli vizes élőhelyek szinkronfelmérése, ahol harmincegy faj irtunk össze. Legnagyobb számban nyári lúd, daru, bic volt látható, a récék mellett pajzsos-, piroslábú és billegetőcankókat figyeltünk meg. A halastavon pedig egy halászsas és egy nagy bukó látványa okozott örömteli perceket a kissé dermesztő szélben.

Szabóné Balázs Beáta

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

Januárban a gyepterületek fenntartása és a hálólhelyek karbantartása érdekében cserjéket távolítottunk el a Tömördi Madárvárta területéről. Február 8-án rendeztük meg rendes

évi taggyűlésünket Kőszegen, a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban. A jelenlévők meghallgatták és elfogadták a helyi csoport vezetőségének 2019. évi pénzügyi és szakmai beszámolóját. A csoport tagjai az alábbi tevékenységeket szervezték, illetve a következő programokban vettek részt 2019-ben:

- Tömördi Madárvárta fenntartása, valamint az Actio Hungarica és a CES programok helyi szervezése;
- fehérgólya- és erdei fülesbagoly-felmérés szervezése Vas megyében;
- vetésirjú-felmérés a szombathelyi Pelikán parkban, részvétel a helyi védelmi terv készítésében;
- részvétel az RTM, MAP, MMM és az Országos saszinkron programokban, valamint színes gyűrűs madarak ellenőrzése Vas megyében;
- részvétel a fűlemülesítke albániai és horvátországi gyűrűzésében;
- egyéni madárfaunisztikai megfigyelések és madárgyűrűzések Vas megye területén;
- élőhelygondozás a Tömördi Madárvárta területén;
- Gólyaroadshow szervezése Vas megyében;
- Európai madármegfigyelő napok szervezése a Tömördi Madárvártán;
- Madarak és fák napja verseny szervezése Szombathelyen;
- madarászovis és -sulis csoportok fogadása a Tömördi Madárvártán;
- terepgyakorlatok szervezése középiskolások és egyetemisták részére a Tömördi Madárvártán;
- helyicsoport-taggyűlés és Madártani fórum megrendezése Kőszegen;
- küldöttek részvétele az MME közgyűlésén;
- szemléletformáló előadások megtartása, interjúk adása, tudományos tanulmányok írása és publikálása;

Csoportgyűlés 2020. 02. 08-án (fotó: Gyurácz József)

- a Cinege 24. számának szerkesztése és kiadása;
- a helyi csoport honlapjának és a Tömördi Madárvárta közösségi oldalának kezelése;
- gazdasági és pénzügyek intézése.

A beszámolókkal együtt a taggyűlés elfogadta a csoport 2020. évi költségvetési tervét és munkaprogramját is, valamint megválasztotta idei küldötteit, Lendvai Imrét és Szigetvári Erikát az MME közgyűlésére. A taggyűlés után dr. Bánhidi Péter tartott előadást az Albániában szervezett madárgyűrűzésről. Ezt követően a Madártani fórummal folytatódott a helyi csoport aznapi programja, ahol elsősorban a madártani felmérések módszertani kérdéseit vitatták meg a résztvevők.

Gyurácz József

Egyesületünk főállású munkatársait a budapesti Központi Iroda koordinálja. Kollégáink jelentős része azonban nem itt, hanem országsgazerte elszórtan dolgozik. A fővárosban az ügyvezető igazgató, a természetvédelmi, társadalmi kapcsolati, gazdasági és a helyi csoportok feladatait szervező osztályok kollégái tevékenykednek. Az MME szervezeti felépítéséről és a működésünket szabályozó dokumentumokról is tájékozódhat a honlapunkon (mme.hu > Kapcsolat).

PANNONEAGLE LIFE PROJEKT

Folytatódnak a PannonEagle LIFE program keretében végzett élőhelyfejlesztési munkálatok a Jászság különleges madárvédelmi területén. Az őszi időszak után tavasszal újrakezdődött a cserjesávok telepítése. Három kiterjedt helyszínen összesen 10 000 tő kökény, galagonya és vadrózsa ültetése a cél a területeket behálózó dűlőutak mentén. A cserjéket egy multifunkcionális munkagéppel előkészített ágyásokba vegyes fajösszetételben ültetjük, trágyázzuk és locsoljuk. A hajtásokat egy természetes összetételű rágás elleni szerrel permetezzük. A visszatemetés után következik a képen látható fehér bevonatot képező vadriasztó szerrel történő kezelés, melynek kellemetlen íze miatt az

A vegyes fajösszetételű cserjék elhelyezése (balra), az elültetett cserjék rágás elleni védelme természetes alapanyagú szerrel (jobbra)

Fotók: Zelenák Attila

őzek és nyulak nem rágják vissza a hajtásokat.

Az így létrehozott leendő cserjefoltok a későbbiekben fontos bűvő- és szaporodóhelyeül szolgálhatnak majd többek között a sasok számára is fontos táplálékbaázist nyújtó apróvadaknak és más fajoknak egyaránt. A telepítéseket a dűlők szántókkal határos, előzetesen földmérővel kimért mezsgyéin végezzük, ahol a szomszédos folyamatos művelés korlátozza azok túlzott mértékű terjedését, ezáltal például az élőhely szempontjából szintén értékes gyepterületek nem kívánt cserjésedését.

Folyamatosan végezzük a területen előforduló tájidegen, inváziós lágy és fás szárú növényfajok felmérését, valamint azok fokozatos teret hódító és ezáltal az adott élőhelyre jellemző természeti értékekben elszegényedő sűrű állományainak mechanikai eszközökkel történő visszaszorítását. A selyemkóró főként a szántók határára, csatornapartokra és a földutak szélén van jelen, terméseinek begyűjtésével igyekszünk magról történő terjedését megakadályozni. A gyalogakác egyes csatornaszakaszok mentén alkot sűrű állományt, ahonnan helyenként szórványosan már a velük határos gyepterületekre is terjedni kezdett. Ezek kivágását, területéről történő lehordását végezzük.

Az említett kezelések mellett folytatódik az előző évben megkezdett, erdészeti vállalkozó által kivitelezett, 1500 darab facsemete telepítése is, melyekkel a sasok fészkelőhelyeit szeretnénk hosszú távon biztosítani.

Selyemkóró terméseinek begyűjtése, hajtásainak visszavágása (balra), a gyalogakác teljes egészében történő eltávolítása a csatornából (jobbra)

Fotó: Zelenák Attila

Zelenák Attila

TÁRSADALMI KAPCSOLATOK OSZTÁLY

Hiteles Tájékoztatásért Díj – Az MME szövívője (és egyben a Madártávlát főszerkesztője), Orbán Zoltán kapta a Magyarországi Szövívők Országos Egyesületének 2020. évi Hiteles Tájékoztatásért Díját. Az ünnepélyes ceremóniára, a XVI. Jótevénytársági Szövívőbál keretében, a Marriott Hotelben került

Orbán Zoltán a díj átvétele után (mobiltelefonnal készült felvétel), mellette jobbra Hanga Zoltán, a Fővárosi Állat- és Növénykert szövívője látható (fotó: Bodnár Katalin)

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2020 januárjának, februárjának és márciusának legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

JANUÁR

A hónap első hetében a Pátkai-víztárolón egy öreg dolmányos sirályt (Farkas T.; Kovács N.), Kevermesen pedig egy szibériai csilpcsalpfűzikét (*Phylloscopus collybita tristis*) láttak (Bozó L.). Január második hetében Apajon (Alsó-Szúnyog) egy rövidcsőrű ludat 1 figyeltek meg (Takács Á. és mások). A harmadik héten ismét szem elé került Balatonakarattján az a halcsontfarkú réce (Mohácsi G.), amelyet már decemberben is észleltek ott. A hónap harmadik hétvégéjén a nádudvari Szelencésen egy havasi fülespacsirtát 2 figyeltek meg (Emri T., Zöld B. M.), a madarat ezt követően még egy hétig sokaknak sikerült látnia. Január utolsó hetében a Nyékládháza melletti István-tavon egy immatur (harmadik naptári évében lévő) dolmányos sirályt észleltek (Zalai T. és társai). A hónap folyamán többször is láttak két (esetenként csak egy) barátrece x cigányréce hibridet a Duna bajai, illetve egy alkalommal a bogyzslói szakaszán (Tamás Á.).

Fotó: Takács Ádám

Fotó: Tari János

Fotó: Szilágyi Attila

Fotó: Vass Imre

FEBRUÁR

A hónap harmadik hetében a tömörkényi Csaj-tónál (Barkóczi A., Vass T.), a következő héten pedig Helvécia mellett (Vass I.) láttak egy-egy szibériai csilpcsalpfűzikét. 3 Február utolsó hetében a Tata melletti Máriapusztánál (Szabó J., Szabó M.), illetve néhány nappal később a közelben lévő Asszony-tónál (Musicz L., Milinte J.) figyeltek meg egy rövidcsőrű ludat. 4

Fotó: Szabó Máté

MÁRCIUS

A hónap közepén a soponyai Öreg-tavon egy barátrece x cigányréce hibridet (Kovács N. és társai), Baks mellett egy belvízfolton tartózkodó hatvanas bibiccsapatban pedig egy öreg, nászruhás lilebíbicet láttak (Korom I.; Nagy T. és mások). Március utolsó napjaiban a Kis-Balaton II. ütemének Ingó

nevű részén két szibériai csilpcsalpfűzike (Gál Sz.), a tiszalparti Nagy-tavon pedig egy him örvös récét figyeltek meg (Barkóczi A., Bártol I.); ennek az észak-amerikai bukórécefajnak ez a hatodik előfordulása Magyarországon.

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

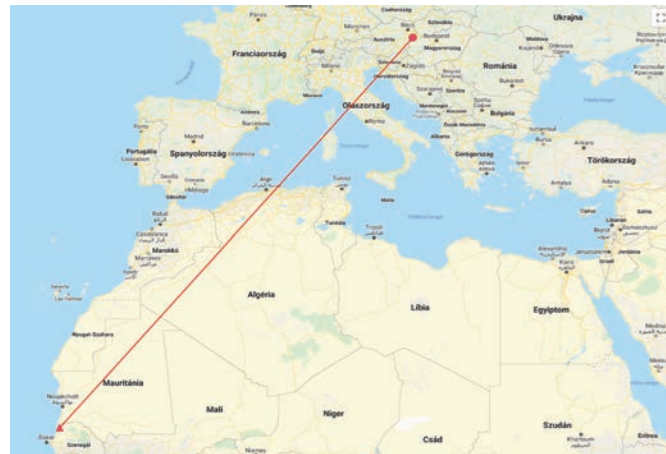
Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyet az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt összesítések tájékoztató jellegűek, és a 2020. március közepéig beérkezett adatok alapján készültek. A madárfajok sorrendje – szerkesztési okok miatt – nem mindenhol követi az aktuális rendszertani sorrendet.

Az MME-honlap mme.hu > tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszelemben.

BÖJTI RÉCE

Február közepén egy magyar gyűrűs böjti récét lőttek le Szenegálban. Ez az első hazai gyűrűs példány megkerülése a nyugat-afrikai országban. A madarat 2017. szeptember elején gyűrűzték a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Koleszár Balázs). Az eddig itthon megjelölt 324 böjti réce közül jelenleg ez a madár került meg legdélebbre és legnyugatabbra. További példányok Líbiában, Olaszországban és Oroszországban kerültek meg.

A böjti réce viszonylag gyakori fészkelő hazánkban, emellett jelentős számban vonul át a Kárpát-medencén. Hosszú távú vonuló, ősszel viszonylag korán elhagyja Európát. A telet jórészt Afrika trópusi területein tölti.

TÖKÉS RÉCE

Magyarországon eddig hét tökés récét szereltek műholdas nyomkövető eszközt, valamennyit a Mekszikópusztai

Fotó: Hadarics Tibor

Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye). Rövidebb-hosszabb idő után a madarak egy kivételével kézre kerültek itthon vagy külföldön. Az egyik, 2017-ben gyűrűzött gácsér jeladójának jelei tavaly júliusban a Duna-deltánál szüntek meg. Azonban a madár mégis él, februárban sikerült megfigyelni és azonosítani a színes lábgyűrűje alapján – immár a hátán a jeladó nélkül – Fertőújlak határában (dr. Hadarics Tibor), ahol három évvel korábban fogták, és ahova 2017-es jelölése óta mindig visszajárt teletelni.

RÉTISAS

Március elején egy elhullott, hazai gyűrűs rétisast találtak Acsalag mellett (Győr-Moson-Sopron megye, Szabó András). Az adatok feldolgozása után derült ki, hogy jelenleg ez a legidősebb hazai gyűrűs példány a madárgyűrűzési adatbankban. A madarat még 2005-ben jelölték fiókaként Tótújfalu közelében (Somogy megye, Horváth Zoltán). Az EURING- (European Union for Bird Ringing) adatbank alapján az eddig ismert gyűrűs rétisasok közül harmincéves volt a legidősebb példány (Norvégia).

Fotó: Szabó András

A rétisas hazai állománya az 1970-es évektől folyamatosan növekszik. A zavarásra és a környezet állapotára érzékeny madárfaj, védelme ezért a magyar természetvédelem kiemelt feladata. Állományát fészkelő- és táplálkozóterületeinek zavarása, valamint megszűnése veszélyezteti leginkább. A hazai párok egész évben a fészkek környékén tartózkodnak, a fiatal madarak pedig kóborolnak. Évente több száz rétisas érkezik teletelni a Kárpát-medencébe a Baltikum felől.

EGERÉSZÖLYV

Január közepén egy belorusz gyűrűs elhullott egerészölyvet találtak Tarhos határában (Békés megye, Hidasháti Zrt.), a madarat sajnos autó ütötte el. Ezt a példányt fiókaként jelölték 2018-ban Fehéroroszországban, Bresztől nem messze. Ez a második Magyarországon megkerült belorusz gyűrűs egerészölyv.

Az egerészölyv Magyarországon a leggyakoribb ragadozó madár. A hazai állomány állandó, amelyhez télen észak-európai madarak érkeznek a Kárpát-medencébe.

GU VAT

December végén egy magyar gyűrűs guvatot lőttek le Franciaországban, Marseille közelében. Jelenleg ez a második guvat megkerülési adat a nyugat-európai országból. A madarat fiókaként gyűrűzték 2018 júliusában Dinnyésen (Fejér megye, Fenyvesi László). Az eddig Magyarországon meggyűrűzött 2300 guvat közül összesen kilenc példány került meg külföldön, Horvátországban, Franciaországban, Olaszországban és Spanyolországban.

A guvat a vizes élőhelyek jellegzetes madara. Részben vonuló, az északi madarak télre Dél-Európába és Észak-Afrikába is eljutnak. Az enyhe teleknek köszönhetően egyre több példány telet át hazánkban.

DARU

Egy oroszországi jelölésű, színes gyűrűs darut figyeltek meg 2019. november közepén a Hortobágyi-halastavakon (Hajdú-Bihar megye, Katona József). A madarat 2018 augusztusában gyűrűzték Moszkvától délkeletre. Ez az első orosz gyűrűs daru megfigyelés Magyarországon. Itthon eddig elsősorban Finnországban és Észtországban gyűrűzött darvakat figyeltek meg nagy mennyiségben.

A daru régen nagy számban költött hazánkban, de az 1910-es évek óta erre nem volt példa. Több mint száz év elteltével, 2015-ben figyelték meg először egy darupár költését Magyarországon. Ősszel nagy tömegben vonul át hazánkban. A Hortobágy az európai daruállomány kiemelt fontosságú gyülekezőhelye. A madarak nagy része novemberben elhagyja hazánkat, de egyre gyakrabban telnek át csapatok. A telet Európa déli részén és Észak-Afrikában tölti.

KIS LILE

Március elején egy hazai jelölésű, színes gyűrűs kis lilét figyeltek meg Olaszországban, Perugia megyében. A madarat 2018. augusztus elején gyűrűzték a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, György Előd). Ez az első, megfogás nélkül azonosított kis lile megfigyelés Olaszországban. Ezenkívül egy kézrekerülési és egy visszafogási adatunk van az Appennini-félszigetről a 70-es és a 90-es évekből.

A kis lile hazánkban rendszeres fészkelő, jellemzően a nagyobb folyók zátonyain telepszik meg. A faj alkalmazkodóképességét mutatja, hogy mesterségesen kialakult élőhelyeken, így ülepítőtavakon, kavicsbányákban, építkezéseken, alkalmanként lapos tetőkön is költ. Hazánkban március és október között lehet megfigyelni. Vonulás előtt csapatokat alkot, amelyek leggyakrabban lecsapolt halastavakon, folyók mentén, ülepítőköny gyülekeznek.

GULIPÁN

Egy hazai jelölésű, színes gyűrűs gulipánt figyeltek meg márciusban Spanyolországban, a Doñana Nemzeti Parkban

Fotó: Jose Antonio Sencianes Ortega

(Jose Antonio Sencianes Ortega). Ez az első magyar gyűrűs gulipán megfigyelés Spanyolországban, egyben az eddigi legtávolabbi és legnyugatabbi megkerülési adatunk. A madarat 2019. augusztusban jelölték (elsőéves példányként) a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Koleszár Balázs).

A gulipán Euráziában és Észak-Afrikában a tengerpartok és a kontinentális sekély tavak mentén költ. Telepesen fészkel, rendszerint a vízhez közel, alacsony növényborítottságú területen. Hazánkban tradicionális költőhelyei a kiskunsági szikes tavak, de az Alföld más területein és a Dunántúlon is fészkel. A hazai madarak októberben és novemberben vonulnak el délnyugati irányba. A telet a mediterrán térségben és Afrikában töltik, majd márciusban érkeznek vissza.

HAVASI PARTFUTÓ

Egy itthon jelölt, színes gyűrűs havasi partfutót figyeltek meg 2019. december közepén és 2020. február elején Algériában (Omar Koudri, Allane Abdelkader). A madarat 2019. szeptember végén gyűrűzték a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, dr. Hadarics Tibor). Ez az első

Fotó: Omar Koudri

magyar gyűrűs havasi partfutó megkerülés az észak-afrikai országban. Az eset érdekessége, hogy a madarat nem a tengerparton, hanem az Atlasz hegység déli oldalán, egy folyó partján kapták lencsevégre. A havasi partfutó rendszeres nagyszámú tavasi és őszi átvonuló a Kárpát-medencében, a telet Nyugat-Európa és Afrika tengerpartjai mentén tölti.

BILLEGETŐCANKÓ

Hazai jelölésű, színes gyűrűs billegetőcankót figyeltek meg december közepén Olaszországban, Szardínia északkeleti részén (Putzu Massimo). A madarat 2019. augusztus közepén jelölték a Mekszikópustai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Lukács Katalin Odett). Az itthon eddig színes gyűrűvel megjelölt billegetőcankók (264 példány) közül ezt a madarat figyelték meg legmesszebb és legdélebben.

Fotó: Putzu Massimo

A billegetőcankó nálunk rendszeres fészkelő. Emellett tavasszal, valamint nyár közepétől október végéig nagy számban vonul át a Kárpát-medencén. Ilyenkor folyópartjainkon kívül halastavakon, patakok és csatornák mentén is meg lehet figyelni kisebb csapatait és magányos példányait.

VIHARSIRÁLY

Január közepén egy magyar gyűrűs viharsirályt fényképeztek le Krakkóban (Lengyelország, Pawel Morawiec). A madarat 2011-ben gyűrűzték Gyálon (Pest megye, Benei Zsolt). Ez eddig a legidősebb hazai jelölésű viharsirály megkerülése. Az EURING-adatbank alapján az eddig ismert gyűrűs viharsirályok közül harmincnégy éves volt a legidősebb példány (Dánia).

A viharsirály európai állománya az utóbbi évtizedekben növekszik, új élőhelyeket népesít be. Magyarországon egész

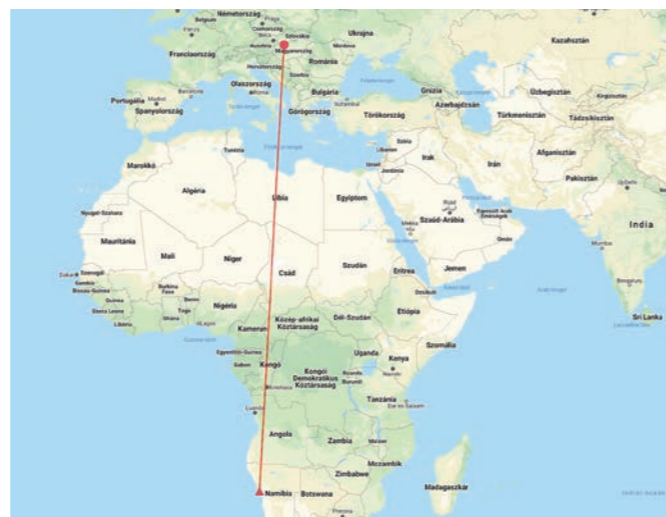

Fotó: Pawel Morawiec

évben találkozhatunk a madárfajjal, alkalmanként költ is nálunk. Vonuló madár, az észak-európai állományok nagy része a telet a kontinens déli, délnyugati partvidékén vagy a nagyobb folyók és tavak mentén tölti.

KÜSZVÁGÓ CSÉR

Február végén egy itthon jelölt színes gyűrűs küszvágó csért fényképeztek le Namíbiában (Ballmann Mónika). Ez az első magyar gyűrűs küszvágó csér, amelyet megfigyeltek Dél-Afrika nyugati partvidékén, egyben a harmadik legtávolabb megkerült példány. A madarat 2015-ben gyűrűzték Mocsán, a Váli-tavon (Komárom-Esztergom megye, Bátky Gellért).

A küszvágó csér eurázsiai, valamint észak-amerikai elterjedésű faj, hazánkban rendszeresen költ. Nevét az egyik legfontosabb táplálékáról, a szélhajtó kúszról kapta. Hosszú távú vonuló, a telet Afrikában, az Egyenlítőtől délre tölti.

HÁZI ROZSDAFARKÚ

Január közepén egy magyar gyűrűs házi rozsdafarkú került meg Görögországban, Athén mellett (Michael Kodis). A madár egy épületbe repült, ott fogták meg, majd sikeresen elengedték. Ez a második hazai jelölésű házi rozsdafarkú megkerülési adat Görögországból. A madarat elsőéves korában gyűrűzték 2018. július közepén Ugod határában (Veszprém megye, Svéda Gergely).

A házi rozsdafarkú hazánkban elterjedt, gyakori fészkelő énekesmadár. Rövid távú vonuló, a Mediterráneumban telet. Kora tavasszal, hóolvadás után rögtön megjelenik a Kárpát-medencében, de enyhébb teleken sok példány áttelel.

ŐSZAPÓ

Egy magyar gyűrűs őszapót fogtak vissza több alkalommal 2019 szeptemberében és októberében Lengyelországban, a szlovák-lengyel határ közelében. A madarat 2018 októberében gyűrűzték Ostoros mellett (Heves megye, Horváth Róbert). Az eddig Magyarországon meggyűrűzött 42 ezer őszapó közül ez az első Kárpát-medencén kívül megkerült példány. Ezenkívül külföldön csak Ausztriában, Horvátországban, valamint Szlovákiában kerültek meg hazai gyűrűs őszapók, valamennyi az országhatár közelében.

Az őszapó hazánkban mindenütt elterjedt, állandó madárfaj. Társas viselkedésű, a fiókák kirepülését követően mindig csapatban mozog. Ősszel kisebb-nagyobb számban érkeznek hozzánk északabbi példányok is.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

SÍFELVONÓK NYÁRI, NEM RENDELTESSZERŰ HASZNÁLATA

A Kékesen, a Mátra és Magyarország legmagasabb csúcsának északi és nyugati lejtőjén is működik egy-egy sípálya. Ezekre síliftek segítségével szállítják fel a havas sportok kedvelőit – legálábbis télen. A tavasztól ősziig terjedő időszakban legfeljebb akkor indítják be ezeket a szerkezeteket, ha karbantartási munkálatokat végeznek rajtuk. 2019. június 8-án egy rovtani kutatás során arra lettünk figyelmesek, hogy a sífelvonók nyitott végű, hengeres és négyzetes rozsdamentes acélidomaiba kis tes-

Fotó: Balázs Péter

tű madarak ki-be járnak. A távcső segítségével egyértelművé vált, hogy örvös légykapók és színcinegék táplálékot hordanak a csövekbe. Eszerint ezekbe fészkeltek bele, és itt nevelik a fiókáikat. Bár a keresett lepkét nem találtuk meg, de ismét bizonyosodott, hogy a madarak kicsit másképp értelmezik és használják a mesterséges szerkezeteket, mint az emberek.

Katona Gergely, Balázs Péter

TÖVISSZÚRÓ GÉBICSET ZSÁKMÁNYOLÓ ARANYSAKÁL

A töviszúró gébicsnek új predátora lett az aranysakál megjelenésével. Győr-Likócson 2017-ben észleltem először a sakálokat, amelyek 2018-ban két töviszúrógébicset-fészkelőt pusztítottak el. Egy fészekben meggyűrűztém a fiókákat és a tojót is. Egy későbbi gyűrűzés során a fiókás tojót visszafogtam, viszont sehol nem találtam a környéken a fiókákat, melyeknek közben el kellett volna hagyniuk a fészket. Pár óra múlva kiderült, hogy ez a tojót új, tojásos fészken kotlik. Ez meglepett, ezért megnéztem az első fészket, amely teljesen eltűnt, feltehetően az aranysakál áldozata lett. Gyorsan visszaellenőriztem a területen lévő további tojásos és fiókás fészkeket. Ezekből az egyik fészkeknek körülbelül a 70%-a hiányzott,

a bennük lévő szintén már gyűrűzött fiókákkal együtt leharapták a sakálok. A többi fészek sértetlen volt. Az egyik, sakálok által tönkretett fészek 85–90 cm, a másik 70 cm magasan épült. Feltételezhetően az egy méter alatti fészkek válhatnak az aranysakál áldozatává.

Vizslán Tibor

FIÓKÁK A HANGSZÓRÓBAN, FÉSZEK AZ ERESZCSATORNÁBAN

Az Egri Dobó István Gimnázium udvara se nem túl természetközeli, se nem túl nyugodt élőhely, hiszen teljesen le van szfaltozva, és hétköznap zajos diáksereg tölti itt az órák

Fotó: Berkes Krisztián

zotti szüneteket. Ennek ellenére a kilencvenes évek közepén egy balkánigerle-pár úgy döntött, hogy az egyik falra rögzített hangszóró tölcseré megfelelő hely lesz számukra a fészekrakáshoz, noha ezt akkoriban nemcsak az iskola ünnepein, hanem az iskolarádió hangosítására is szolgált tanítási időben. A fészket a madarak több éven át használták, amely most, majdnem huszonöt év múltán is látható a hangszóróban, sőt méretében jelentősen megnövekedett; valószínűleg egy házirozsdafarkú-pár foglalta el és építette tovább.

A Csiky Sándor utcán egy sarokkal feljebb, a 9-es szám negyedik emeletén az ereszcatornában is volt 2015-ben egy balkánigerle-költési kísérlet, ahol egy kiadós esőzés sodorta el a meggondolatlan pár fészket, így az a költés sikertelen maradt.

Katona Gergely

„ZENEIMÁDÓ” FÜSTI FECSKÉK

Az abádszalóki abádi kikötő büféstégén az egyik üzemelő hangfal tetejére kezdtek el fészket építeni a füstifecskek 2019 nyarán. Úgy gondoltuk, hogy el fogják hagyni az építményt a hangos zene és egyéb emberi zavarás miatt, de nem így történt. Egyik nap arra lettünk figyelmesek, hogy a szülők szorgalmasan hordják a táplálékot. Később kiderült, hogy három éhes szájat próbáltak etetni a madarak. Kicsit sem zavarta őket az egész nap szóló latin zene, sem a vendégek nyüzsgése (igaz, sokaknak fel se tűnt a körülbelül két-két és fél méter magasan lévő fészek). Általában a hangfal melletti rudazatra szálltak az

Fotó: Bodzás János Sándor

eleséggel visszatérő szülők, mielőtt a fiókáknak átadták volna azt, de sokszor nem törődtek az óvatos megközelítéssel, és rögtön a fészkekbe repültek. A fiókák közben folyamatosan próbálták túlharsogni a hangos zenét. Végül mind a három fióka sikeresen kirepült.

Bodzás János Sándor

KARVALYFÉSZKELÉS AZ EGRI STRAND BEJÁRATÁNÁL

A karvaly hazai fészkelő állományának növekedése és az ezzel párhuzamosan zajló urbanizációja szakmai körökben jól ismert tény. 2019. július 12-én Eger belvárosában, a Petőfi térenél, a Klapka utcán, a városi strand (Egri Termálfürdő) bejáratánál vezetett utam. A bejáratához érve fiatal karvalyok „rajcsúrozására”, az itteni fák koronaszintjében való röpködésére, hangadására lettem figyelmes. Négy frissen kirepült, még növésben lévő farktollakkal rendelkező madarat tudtam végül összeszámolni. Ott-tartózkodásom alatt az öreg tojó

A fészkek elhelyezkedése a feketefenyőn

Fiatalkarvaly a fészkek közelében (fotók: Fitala Csaba)

apró madarat hozott (dobott) a fészkekbe, amelyet az egyik fiatal próbált – meglehetősen ügyetlenül – önállóan elfogyasztani. Közben testvérei a közelben röpködtek fáról fára, illetve rövid időre megállapodva, finom „hijó-hijó” hangon táplálékot koldultak. Időnként az egyik vagy mindkét öreg is a közelben tartózkodott, jól rejtőzve a fészkes fát körülvevő többi, lomb- és tűlevelű fa koronájában. Az eset érdekességét az adja, hogy a fészket tartó fa (egy idős, csúcstörött feketefenyő) a strand bejáratától mintegy harmincöt méterre található. A körülbelül tizenkét méter magasan levő fészkek egy kinyúló oldalág külső harmadán épült (nem a törzs közelében, mint általában a karvaly esetében ez lenni szokott). A fészkelőhely és környéke rendkívül zavart, a nap nagy részében erős gyalogos- és gépjárműforgalomnak kitett. Ez a zavartság nyilvánvaló előnyökkel is járt a család számára, mivel természetes ellenségeik egy részét távol tarthatta. De bizonyára nem telepedett volna meg itt a pár, ha a közeli Érsekkert, az érsekkerti tavacska, a strand területe a mellette folyó Eger-patakka nem biztosítana bőséges táplálékot (és itt nemcsak a közelben fészkelő kis énekesekre kell gondolni, hanem a patakra és az érsekkerti tóra távolabbról inni és fürdőzni érkező madarakra is). Az Érsekkertben a korábbi években egyébként már többször is költött karvaly (Kovács András, Visnyei Lajos és saját megfigyeléseim szerint), egy esetben a strand nyugati (érsekkerti) bejáratától szintén nem túl messze, egy lucfenyőn. A szóban forgó karvaly család egyébként a második és egyben utolsó látogatásom idejére, 2019. július 17-re – úgy tűnt – végérvényesen elhagyta a környezetet.

Fitala Csaba

KÖTÖZÖTT VÉRCSELÁDA

Vörösvércse-fiókákat gyűrtünk Mosonszolnok közelében 2018 júniusában. A területre korábban kihelyezett, OSB lapból készült ládák állapota folyamatosan romlott, sok szétvagy leesett. Egyik ilyen ládában öt fióka volt. Amikor kivetjük őket a gyűréshez, a láda szétesett. Rögtönzéseképpen bálamadzaggal körbekötöttük, és visszahelyeztük a fiókákat. Későbbi bejárás során láttuk, hogy sikeresen kirepültek a fiatalok. Azonban a ládát elfelejtettük leszerelni, így 2019-ben az összekötött ládában újra költöttek vörösvércsek. Abból a

Fotók: Spakovszky Péter

költésből négy fióka repült ki a gyakorlatilag szétesett odúból. Ebből is látszik, hogy a területen nagyon kevés a fészkelési lehetőség.

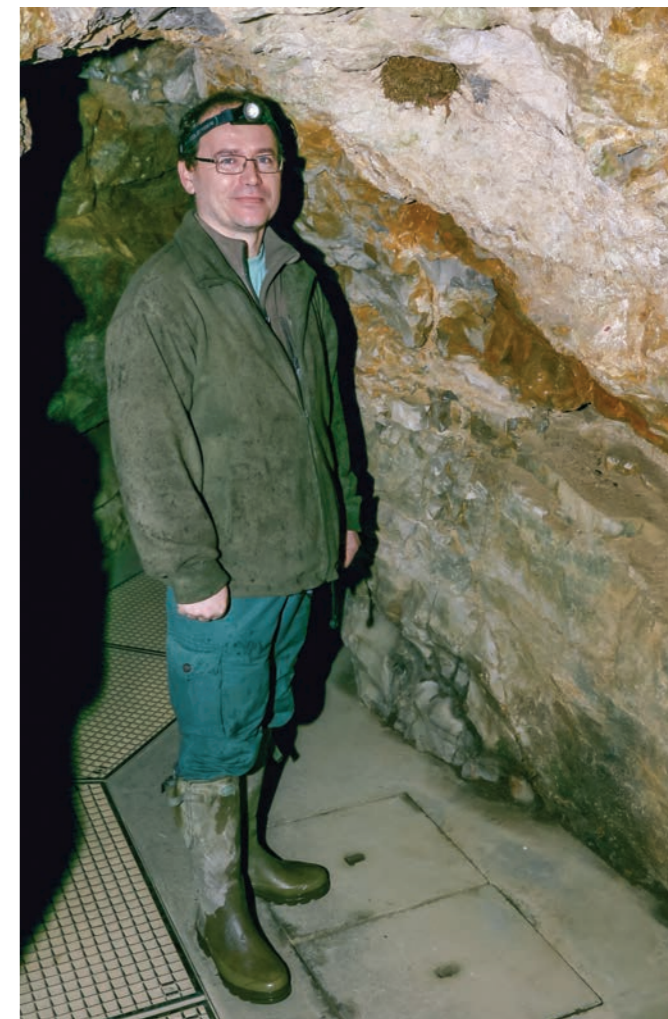
Györig Előd

ÖKÖRSZEMFÉSZKELÉS BARLANGBAN

Az Abaligeti-barlangban tett látogatásaim során már 2018-ban felfedeztem, hogy az érdeklődők által rendszeresen látogatott barlang bejáratától nyolc méter távolságban, a barlang falában levő mintegy kétölkönyi mélyedésben egy ökörszem épített fészket. A fészkek a látogatófolyosó mellett 180 cm magasságban épült. 2019-ben tett látogatásom alkalmával a fészkek még mindig ott voltak a korábbi helyén. A barlang kezelőitől érdeklődtem, hogy mikor tapasztalták első ízben az ökörszem megtelepedését. Elmondásuk szerint már négy éve ott fészkel a madár ugyanabban a fali üregben, és az egyik évben a fészkek ki is esett a barlangfal üregéből, de a madarak újat építettek ugyanarra a helyre. Úgy tűnik, hogy a barlang látogatói sem zavarták az ökörszemek költését. A barlangi környezet nyilván megvédi a fészket az időjárás viszontagságaitól, és védelmet nyújt a

ragadozók ellen is, ezért választhaták ezt a fészkelési lehetőséget a madarak. Az irodalomban nem találtam az ökörszemek esetében barlangi fészkelésre utalást, és Haraszthy László 2019-ben megjelent Magyarország fészkelő madarainak költésbiológiája című kétkötetes monumentális műve sem említi az ökörszemek barlangban való fészkelését, ezért tartottam érdemesnek megosztani megfigyelésemet.

Kalotás Zsolt

Az ökörszemfészkek közvetlenül az Abaligeti-barlang látogatófolyosója melletti barlangfalban épült (Dombi Imre bal válla felett)

Ökörszemfészkek az Abaligeti-barlangban (fotók: Kalotás Zsolt)

Név: Center for Protection and Research of Birds of Montenegro (CZIP)
Alapítás éve: 2000
Tagok száma: 150
Postacím: Velise Mugose, bb, Podgorica, Montenegro
E-mail: czip@czip.me
Honlap: www.czip.me

MONTENEGRÓI MADÁRVÉDELMI ÉS -KUTATÁSI KÖZPONT

Ulcinjai sólepárló (fotók: CZIP-archívum)

Túravezetők madarászgyakorlata a Prokletije hegységben

Ulcinjban fészkelő flamingók

Alaksandar Perovic egy elpusztult barnamedvét vizsgál

Sólepárlás Ulcinjban

A Természetvédelmi Intézet, a Természetudományi Múzeum, a nemzeti parkok ornitológusai, valamint a Természetudományok és Matematika Kar biológia szakos hallgatói 2000 decemberében alapították meg a CZIP-et, melynek tíz főállású munkatársa van. Egyesületünk a BirdLife partnere és az IUCN tagja is. A természetvédelem terén végzett munkánkért és a lakosság bevonásáért 2013-ban a Montenegrói Környezetvédelmi Ügynökség Zöld Csillag kitüntetését, 2019-ben a Civil Szervezetek Fejlesztését Segítő Központ kitüntetését kaptuk meg a természetvédelem területén tevékenykedő civil szervezetek fejlesztéséért. Szervezetünk küldetése a madarak, egyéb állat- és növényfajok, valamint élőhelyeik és a természet védelme, Montenegró biológiai sokféleségének (amit mi szívesen hívunk az európai diverzitás tömörített változatának) felmérése, a lakosság felvilágosítása, a tudományos kutatás eredményeinek népszerűsítése, valamint más

szervezetekkel való együttműködés a határokon belül és kívül.

Montenegróban tizenhárom lehetséges Fontos madárélőhelyet (IBA: összesen 130 650 hektár, az ország területének 10,6%-a) azonosítottak eddig, melyből 7950 ha tengerpart, 42 000 ha tó és 80 700 ha rét, kanyon és hegység. Ebből máig csupán öt területet jelöltek ki: a Shkodra- és Šasko-tavakat, az ulcinji sólepárlót, a Durmitor hegységet és a Biogradska Gora-i őserdőt.

Legnagyobb sikerünk nemzeti és nemzetközi szinten az ulcinji sólepárló megmentése. Másfél évtizedes kampánymunkával tudtuk elérni, hogy a nyolcvan évig sikeresen működő, majd privatizált és utána szándékosan csödbe vitt sólepárlót ne alakítsák át turistaparadicsommá, hanem nemzeti park és egyben ramsari terület legyen. Számos projektet futtatunk, például az ökoturizmus fejlesztése, a természeti sokszínűség és a vadászás monitorozása, különböző madárfajok felmérése, a barnamedve populációbecslése és genetikai elemzése. Büszkék vagyunk, hogy részt vehettünk a borzas gödény visszatelepítési programjában, valamint a Natura 2000-es területek létrehozásában azzal, hogy segítettünk a legfontosabb területeket feltárni.

Jovana Janjušević

Fordította és összeállította:
Madas Katalin

Csipogó

2020. nyár

Erdeifülesbagolytótó!

Lássuk, mi mindent tudsz az év madaráról! Küldd el megoldásodat 2020. július 5-ig a csipogo@mme.hu e-mail-címre. A nyeremény: erdei fülesbaglyos egérpad.

Figyelem, megváltozott az e-mail-címünk! A játék megfejtését erre a címre várjuk: csipogo@mme.hu

A megfejtés beküldői hozzájárulnak nevük és életkoruk közléséhez.

Előző játékunk nyertese:
Kovács Izabella Zselyke, 7 éves
A megfejtés: bagolyköpet.

A bagolyköpet

Mi fán terem a bagolyköpet? És miért örülnek annyira a madarászok, amikor találnak egy ilyen...izét?

Ne feledkezz meg idén sem a madáritatásról! A friss ivóvíz főleg tartósan száraz időszakokban és olyan területeken fontos, ahol semmilyen természetes vízelő hely nincs a közelben. Az itatót úgy helyezd el, hogy a macskák ne tudják észrevétlenül megközelíteni.

A bagolyköpet a vérbeli madarászok számára rettentő izgalmas lelet! Nagyon örülnek, amikor megtalálják, és rögtön neki is esnek, hogy darabokra szedik, és megtudják: MIT EVETT A BAGOLY?

Amikor köpetet bontasz szét, használj csipeszeket, és azokkal szedd ki a köpetből a maradványokat. Amit találtál, tedd egy fehér papírra egymás mellé, majd próbáld beazonosítani a leleteket. Használj nagyítót.

Mi az a bagolyköpet, és vajon büdös-e?

A baglyok úgy szabadulnak meg a zsákmány hasznosíthatatlan, emészthetetlen részeitől (csontok, tollak, szőr, kitinpáncél), hogy felöklendezik ezeket egy tömör csomó formájában. A köpet mérete, alakja és összetétele fajra jellemző. A baglyok egy nap alatt általában két köpetet produkálnak, sokszor kedvenc köpetelőhelyükön. A köpet csak száraz, nehezen bomló anyagokat tartalmaz, ezért nem büdös, hanem szőr- vagy tollszagú.

Tudtad, hogy nem csak a baglyoknak van köpete?

A baglyok mellett többek között az itt látható madaraknak is van köpete. A ragadozó madarak, a gólyák és gémfélék a csontokat is megemésztik, ezért köpetük szinte csak tollakat, szőrt, kitint tartalmaz. A varjúfélék köpeteiben növénymaradványokat is nagy mennyiségben találunk.

házi egér

mezei pocok

májusi cserebogár

mezei veréb

bagolyköpet

szürke gém

dankasirály

Mit rejt a köpet?

Koponyák, állkapcsok, lapockák, lábszárcsontok

Tollak, szőr

Kitinpáncél, rovarmaradványok

fehér gólya

egéreszölyv

vándorsólyom

Ez nem köpet, és nem is fehér festék! Attól még, hogy a baglyok köpetelnek, van ürülekük is.

A bagolyköpetek nagyon fontos információt hordoznak arról, hogy egy-egy területen milyen rágcsálók, kisemlősök élnek. A kutatók gyakran köpetek összegyűjtésével és vizsgálatával keresik a ritka rágcsálófajokat. Ezeket a koponya mérete, a fogak színe, száma, típusa és mintázata alapján különböztetik el. A maradványokból néha az is kiderül, hogyan végzett a bagoly áldozatával.

uhu

erdei fülesbagoly

kuvik

Fotók:
Bajor Zoltán, Bálint Pál, Halmos Gergő,
Kincses László, Lóki Csaba, Michael Hárvey,
Monoki Ákos, Orbán Zoltán,
Pixabay, Wikipedia

Szerkesztés, illusztráció:
Juhász Lilla, Csitneki Balázs

csóka

Erdeifülesbagoly-totó: válaszd ki az **EGYETLEN** helyes megoldást feladatonként, és küldd be a válaszok betűjelét a feladat számához párosítva!

Segítségül használd a www.mme.hu oldalon található cikkeket.

1. Van-e tollfüle az erdei fülesbagolynak?

- a.) van, és mozgatható
- b.) nincs
- c.) a bal oldalon van, a jobb oldalon nincs

2. Mik az erdei fülesbagoly leggyakoribb táplálékai?

- a.) kenyérmorzsa, konyhai maradék, csiga
- b.) pókok, bogarak, denevérek
- c.) mezei pocok, erdei egér, házi egér

3. Épít-e fészket az erdei fülesbagoly?

- a.) csak ha a tojó madár kéri
- b.) nem, de más madarakét elfoglalhatja
- c.) igen, mindig, ráadásul puhára béleli, amihez gyakran mókusszőrt használ

4. Miért találhatunk a földön pelyhes erdei füles-fiókákat?

- a.) mert játék közben lelökődnek egymást az ágakról
- b.) mert rosszak voltak, ezért a szüleik kirakták őket
- c.) mert még röpképességük előtt szétmászálnak

5. Mi az erdei fülesbagoly tudományos neve?

- a.) *Strix aluco*
- b.) *Asio otus*
- c.) *Egérpustus stereofülensis*

6. Az erdei fülesbaglyot sokféle emberi tevékenység veszélyezteti. Melyek ezek?

- a.) vegyszeres rágcsálóirtás, gázolás, áramütés
- b.) varjufélék fészkeinek kilövése
- c.) az a.) és a b.) válasz is helyes

7. Melyik válasz igaz?

- a.) az erdei fülesbagoly nagyobb, mint a macskabagoly, és kisebb, mint a réti fülesbagoly
- b.) az erdei fülesbagoly nagyobb, mint a kuvik, és kisebb, mint a karvalybagoly
- c.) az erdei fülesbagoly nagyobb, mint a gyöngybagoly, és kisebb, mint a gatyás-kuvik

8. Az erdei fülesbagoly a téli időszakban csapatokban gyűlik össze, gyakran belvárosok fás terein. Mi ennek az oka?

- a.) a települések környékén télen is megfelelő mennyiségű táplálékot találnak, ugyanakkor védettebbek a rájuk is vadászó ragadozókkal szemben
- b.) a városlakók már régóta etetik őket
- c.) a városokban több a bevásárlóközpont, ahol mirelit rágcsálót lehet kapni

9. Az erdei fülesbagoly védett. Mennyi a pénzben kifejezett természetvédelmi értéke?

- a.) nem is védett
- b.) 250 000 forint
- c.) 50 000 forint

10. Melyik állítás igaz?

- a.) az erdei fülesbagoly ujjai tollasak
- b.) az erdei fülesbagoly szeme citromsárga
- c.) az erdei fülesbagoly tollfület felmeresztve jobban hallja az egerek neszezését

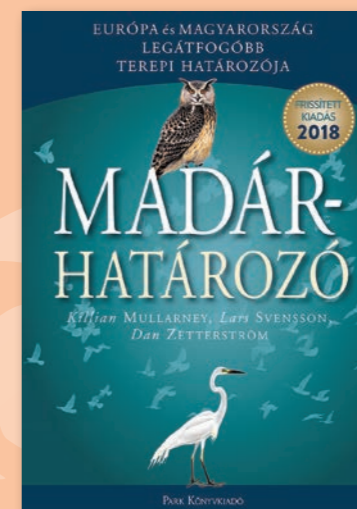
11. Mit kell tenni, ha erdei fülesbagoly-fiókát találunk?

- a.) pánikba esünk, és sikitva elrohanunk a helyszínről
- b.) semmit, az erdei fülesbagoly-fiókákat a szülők tovább etetik
- c.) hazaviszük, hátha megfogja a kamrában az egeret

Az MME Természetbarátok Boltja tavaszi kínálatából

Teleszkópok és távcsövek

Ismeretterjesztő könyvek és határozók

Mesterséges odúk

Ajándéktárgyak

A **FÉSZEKFOGLALÓ** egy izgalmas stratégiai és ismeretterjesztő kártyajáték, melyben különböző élőhelyekre tudjuk madarainkat betelepíteni.

További ajánlatokért keresse fel online áruházunkat

www.mme.hu/bolt
06-20-969-7778

MERLIN
BIRD ID

dG
MAMMALS

dG DIGITAL
GUIDE
STAY
CURIOUS

Az első optikai eszköz digitális
állatazonosítási funkcióval.

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK